

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет української філології
Кафедра української та зарубіжної літератур

“Допущено до захисту”
Завідувач кафедри

Реєстраційний No _____
“ ___ ” _____ 2024 р.

(підпис) (прізвище, ініціали)
“ ___ ” _____ 2024 р.

ЖАНРОВА ПРИРОДА ПОВІСТІ ВСЕВОЛОДА НЕСТАЙКА
«ТОРЕАДОРИ З ВАСЮКІВКИ» ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТВОРУ НА
УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ В ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Кваліфікаційна робота студентки групи
УАФм-23 другого (магістерського) рівня
вищої освіти спеціальності 014.01
Середня освіта (Українська мова і
література), додаткова спеціальність
014.02 Середня освіта (Мова і література
(англійська))

Міценко Анастасії Русланівни

Керівник: кандидат філологічних наук,
доцент **Яременко Н. В.**

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____

(підпис) (ім'я та прізвище)

Члени ЕК _____

(підпис) (ім'я та прізвище)

(підпис) (ім'я та прізвище)

(підпис) (ім'я та прізвище)

(підпис) (ім'я та прізвище)

Кривий Ріг – 2024

АНОТАЦІЯ

Міценко А. Жанрова природа повісті Всеволода Нестайка «Тореадори з Васюківки» та інтерпретація твору на уроках літератури в закладах середньої освіти. Кривий Ріг, 2024. 78 с.

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню жанрової природи повісті Всеволода Нестайка «Тореадори з Васюківки» та методичних аспектів її вивчення в школі. У дослідженні визначено основні сюжетно-композиційні особливості твору, що поєднує пригодницькі, детективні та фантастичні елементи, а також динамічність сюжету та тонкий гумор, що спрямовані на виховання і зацікавлення підлітків. Окремий акцент у роботі зроблено на методичній інтерпретації твору у середній школі. Розроблена модель навчання пропонує залучати шестикласників до творчої діяльності, що сприяє не тільки їхньому зацікавленню літературою, а й розвитку емоційного інтелекту, критичного мислення та соціальних навичок. Запропонований проєктний метод передбачає створення фанфіків, завдяки яким школярі самостійно інтерпретують твір, розвиваючи власні ідеї на основі образів та сюжетних ліній повісті. Такий підхід дозволяє учням глибше зрозуміти та критично осмислювати художній текст, відчувати власну роль у процесі навчання.

Ключові слова: пригодницька література, жанр, повість, характер, проєкт, фанфік.

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, _____,
розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавав(ла) і не одержував(ла) недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомлений(а). Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ	8
1.1. Жанротворчі чинники пригодницької літератури для дітей.....	8
1.2. Творчість В. Нестайка в контексті дитячої літератури другої половини ХХ століття	14
Висновки до першого розділу	22
РОЗДІЛ 2. ПОВІСТЬ В. НЕСТАЙКА «ТОРЕАДОРИ З ВАСЮКІВКИ» ЯК ЗРАЗОК ПРИГОДНИЦЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДЛЯ ДІТЕЙ.....	24
2.1. Сюжетно-композиційні особливості повісті В. Нестайка «Тореадори з Васюківки»	24
2.2. Поетика характеротворення персонажів твору	36
Висновки до другого розділу	47
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТВОРЧОГО ДОРОБКУ В. НЕСТАЙКА НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	49
3.1. Залучення проектної технології у процес вивчення творчості В. Нестайка.....	49
3.2. Модель вивчення повісті В. Нестайка «Тореадори з Васюківки» на уроках української літератури в 6 класі.....	55
Висновки до третього розділу	63
ВИСНОВКИ	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	70
ДОДАТКИ.....	76

ВСТУП

Актуальність дослідження. Провідною метою літературної освіти є введення учнів у коло світового та національного мистецтва слова як складової духовних надбань людства. Дисципліни гуманітарного циклу, зокрема українська література, мають формувати кваліфікованого читача, який має стійкий інтерес до мистецького слова, розвинуті смаки, спроможний творчо сприймати прочитане. Вивчення творів дитячої літератури допомагає учням адаптуватися у світі, усвідомлювати цінність емоційних зрушень та фантазійних образів, що виникають у свідомості.

Дитяча література всіх часів спрямована в майбутнє. Все найцікавіше у світовій літературі підхоплюється та множить дитячою фантазією та емоційністю. Саме твори літератури відкривають дітям гармонію між минулим і майбутнім, примушуючи повірити в нескінченність творчих можливостей людини. При цьому творчість як процес складається з усвідомлених і неусвідомлених компонентів, припускає спостереження за явищами, вибіркоче запам'ятовування істотного, розумову напругу, емоційний підйом, яскраву уяву [40, с. 41].

Пригодницька література – це широке та багатопланове поняття, зміст якого і нині залишається предметом дискусій у літературознавстві, і не має чітко окреслених меж. Попри те, що цей пласт літератури існував віддавна, вона довгий час залишалася на маргінесі і не потрапляла в поле зору дослідників. Специфікою літературних творів для дітей є чітко вибудований цікавий сюжет із прописаними правилами дій, структурою художнього світу, що відбиває екзотичний чи історичний фактаж, усталеними моральними приписами й нормами. Для творів дитячої літератури характерним є ліризм оповіді, емоційність, персонажі, життєвий досвід яких суголосокий із тим, що набуває зацікавлений читач.

Мета кваліфікаційної роботи полягає в окресленні специфіки поетикальної організації пригодницької повісті В. Нестайка «Тореадори з Васюківки» та інтерпретації творчості митця в шкільному вивченні.

Поставлена мета передбачає вирішення низки **завдань**:

- зробити огляд праць літературознавців, предметом яких була специфіка літератури для дітей та творчість В. Нестайка;
- вивчити особливості художньої організації пригодницької літератури для дітей;
- окреслити сюжетно-композиційні особливості досліджуваного твору;
- з'ясувати особливості характеротворення персонажів повісті;
- вивчити параметри застосування проєктної технології на заняттях літератури;
- створити модель вивчення повісті В. Нестайка в базовій школі;
- синтезувати зроблені спостереження у висновках.

Об'єктом дослідження є повість В. Нестайка «Тореадори з Васюківки» та процес її вивчення на уроках української літератури в закладах базової освіти.

Предмет – характеристика пригодницької прози для дітей у досліджуваній повісті В. Нестайка та методичні шляхи їх вивчення в закладах базової освіти.

Методи дослідження. Задля реалізації мети та виконання завдань роботи використано міждисциплінарні дослідницькі методи, як от: емпіричні (експеримент, спостереження, опис) та теоретичні (аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, пояснення, класифікація тощо), елементи цілісного аналізу художнього тексту, порівняльно-історичного, біографічного, герменевтичного літературознавчих методів.

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення кваліфікаційної роботи та запропонована методична модель вивчення пригодницької літератури на уроках словесності в 6 класі закладу базової середньої освіти використовуватимуться вчителями-словесниками в процесі викладання курсу української літератури.

Апробація результатів дослідження здійснена у вигляді доповіді на Міжнародній науковій конференції «Мови й літератури світу у глобалізаційних процесах», а також публікації «Фанфікшн як форма моделювання креативного проєкту на уроках літератури» (*Матеріали студентських наукових читань* : зб. наук. праць / ред. : Ж. В. Колоїз (відп. ред.), Бакум З. П., Білоконенко Л. А. та ін. Кривий Ріг, 2024. Вип. 12. С. 113–118).

Основні положення роботи були використані при проведенні уроків із української літератури та позакласних заходів у Вільногірському ліцеї № 5 Вільногірської міської ради.

Структура магістерської роботи. Дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури, додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Жанротворчі чинники пригодницького роману

Пригодницька література – це популярна жанрова модифікація, яка виступає своєрідним екзистенційним калейдоскопом, де герої, ризикуючи життям, кидають виклик невідомому, розкриваючи глибини власної стійкості та винахідливості. Авантюрно-пригодницький жанр в українській літературі літературознавці і критики зазвичай пов'язують зі здобутками І. Багряного, Ю. Бедзика, О. Бердника, В. Бережного, Д. Бузька, В. Владка, М. Дашкієва, А. Дімарова, Ю. Дольд-Михайлика, С. Дяченка, А. Костецького, В. Лігостова, О. Лук'яненка, В. Нестайка та інших митців.

У поле зору літературознавства жанрова специфіка авантюрно-пригодницької прози потрапляє відносно недавно. Серед програмних праць цього спрямування варто назвати дослідження М. Грина «Сім типів пригодницької оповіді: етимологія основного жанру» (*Seven Types of Adventure Tale*, 1991), дослідження Д. Д'Аммаса «Енциклопедія пригодницької фантастики» (*Encyclopedia of Adventure Fiction*) та ін.

Як зазначає В. Кизилова, що «ідентифікація пригодницької прози розпочалася лише в ХХ столітті. Цей факт констатує А. Вуліс у своїй монографії “У світі пригод. Поетика жанру”, а термін “пригодницька література” починає отримувати визнання лише в 50-60 роки минулого століття» [15, с. 94].

Українське літературознавство перебуває в процесі становлення жанрових конвенцій дискурсу пригодницької літератури. Серед науковців, які зосереджували свою увагу на осмисленні дефініцій заявленої теми варто назвати Ю. Коваліва, У. Федорів, Л. Кулакевич, С. Філоненко та інших літературознавців.

Дослідники-літературознавці одностайно вважають, що визначальною рисою як авантюрної, так і пригодницької літератури є саме пригоди, які

характеризуються інтенсивним розвитком подій. Т. Гребенюк, аналізуючи пригодницьку прозу як частину масової літератури, підкреслює, що до пригодницьких належать твори, «центром яких є поняття пригоди». Це поняття, за її словами, «своїм змістом (і навіть назвою) апелює до певного типу дії, а отже, подієвості» [4, с. 33].

І. Дзюба у статті «Неісходимі стежки минувшини (пригодницькі мотиви в історичній повісті)» розглядав природу української історико-пригодницької прози, пов'язуючи її не тільки з європейськими зразками, а й із національними: народними переказами, легендами, казками, історичними піснями, думами, літописами, хроніками. Науковець відзначав що у творах цього жанрового різновиду “виразно наявний елемент напруженої дії, пригоди, авантюри, ймовірної вигадки, причому можливі взаємні впливи обох традицій” [6, с. 87].

За визначеннями У. Федорів у сучасній літературі пригодницькі історії продовжують активно розвиватися, знаходячи нові цікаві форми. Пригодницька література є однією з найдавніших форм оповіді в мистецтві. Вона відіграє важливу роль у багатьох літературних жанрах. На думку дослідниці, пригодницький твір часто називають авантюрним, адже це слово у французькій мові означає «пригода». Такі історії захоплюють напруженим, динамічним сюжетом, повним несподіваних поворотів. У них розгортаються незвичайні, часом неймовірні події, герої потрапляють у складні та небезпечні ситуації. У. Федорів слушно зауважила, що в радянській літературі образ дитини зазнавав змін (конструювався, трансформувалася) залежно від потреб, які декларувала держава. Це означає, що соцреалістична пригодницька література була зорієнтована на константи (на смислові лінії) канону: «трудові пригоди», «фантастичні пригоди» [45, с. 165]. Пригодницька література утворює фрагменти у загальноприйнятій «пригодницькій схемі», моделює героїв та злочинців. Радянська критика, зауважує дослідниця, прагнула продемонструвати «різність» та «широку повноту» життя у радянщині, а саме – у «доброму соціалістичному дитинстві, де з'єднувалися пригоди фантастичного характеру та загальноприйняті трудові будні на “фронті праці”. Тому

видаються твори про “пригоди під час праці” учнів (піднімається тема практики на виробництві, пригоди у колгоспі, “трудові дні” життя в таборі відпочинку тощо)» [45, с. 166].

На думку Т. Табунщик, розкриття терміну «пригодницька література» є складним завданням через неоднозначність його визначення: чи маємо справу з літературним жанром чи явищем. У літературознавстві часто вживають вирази «жанр пригодницької літератури» або «пригодницькі жанри». Протягом тривалого часу синонімом до терміну «пригодницька» було вживане слово «авантюрна література», що призводить до ускладнення розуміння суті цих понять [41, с. 72].

Герої пригодницьких творів стають однією з ключових причин надзвичайної популярності цього жанру прози. У центрі художнього світу зазвичай виступає видатна особистість, «надлюдина», справжній герой у повному розумінні цього слова. Його характер розкривається в процесі розвитку сюжету: він подолає випробування, опиниться в безвихідних ситуаціях, зіткнеться з могутніми ворогами, непереборними перешкодами та небезпеками, але завжди виявляється переможцем. Головний герой не лише проявляє фізичну силу, а й демонструє інші позитивні риси: допомагає слабким, захищає скривджених, відновлює справедливість, залишаючись при цьому звичайною людиною. Незважаючи на можливі недоліки, такі як бідність чи негарний зовнішній вигляд, герой вирішує їх завдяки своїй силі розуму, винахідливості та удачі [41, с. 72].

Як пише Л. Мацевко-Бекерська, сучасний літературознавчий дискурс «схильний розглядати літературний твір як пригоду (у процесі пошуку смислів), а літературознавство як гіперпригоду (над апробованими методологічними підходами) і метапригоду (над, попід, поза, всередині, поміж – у палітрі осмислювання, пізнання, реконструювання тощо) – три основних, незаперечних за статусом та естетичністю як “спільним знаменником” аспекти канону літератури від початку XXI століття упевнено та успішно структурують новочасний науково-дослідницький» [24, с. 107].

Л. Кулакевич слушно зауважує, що розвиток авантюрно-пригодницької літератури в першій третині ХХ століття, особливо протягом середини ХХ століття, був спричинений формуванням української масової та розважальної літератури, яке, хоч і відбувалося з певним запізненням, визначало нові тенденції в національній писемності. Дослідниця апелює до праць В. Липинського, який наголошував на обмеженості функціоналу української літератури, зосередженому на виконанні різноманітних суспільних функцій, а саме: ідеологічної, культурно-освітньої, виховної. Однак, загальносвітові літературні тенденції також впливали на створення авантюрно-пригодницької літератури на теренах України. Спостерігався вплив світових літературних стрижнів, що викликали розквіт цього жанру в українському літературному середовищі. Формування цього напрямку вказує на важливий етап у розвитку національної літератури, де авантюрно-пригодницькі твори стали не лише засобом розважання, але й важливим чинником формування ідентичності та культурної свідомості українського читача [16, с. 26].

З точки зору Л. Кулакевич, сучасне літературознавство переважно репрезентує рецензії та відгуки на окремі твори, які часто є фрагментарними, а також різні згадки в літературно-критичних нарисах про українську літературу ХХ століття загалом. Однак ці рецензії, статті та огляди не мають системного характеру, вони загально-описові та не містять серйозних узагальнень. У дисертації «Жанрові стратегії української авантюрно-пригодницької прози першої третини ХХ століття» дослідниця розводить поняття «пригодницька література» – «авантюрна література».

Перший конструкт, на думку Л. Кулакевич, реалізує лінійні сюжети і розповідає про дії героя, що діє не за власної волі. Авантюрна література – «це твір про нерозважні, іноді з нудьги, рішення і вчинки героя, що спричиняють у його житті неприємності. Такий текст, як правило, складається із системи епізодів-пригод, об'єднаних головним героєм. Діяльність авантюрного героя дуже часто спрямована на пошук гострих відчуттів, зміну соціального статусу чи й просто ошукування людей» [16, с. 7]. Серед найважливіших жанротворчих

патернів пригодницької літератури дослідниця виділяє такі: пригода, авантюра, мандрівка, яскравий герой тощо.

Теоретичне окреслення пригодницького жанру запропоновано в монографії А. Вуліса «У світі пригод» (1986). Спираючись на праці Е. Ауербаха, М. Бахтіна, В. Шкловського, Ю. Кагарлицького, Д. Урнова, К. Чапека, А. Вуліс зазначав: «Пригодницьке з'являється в літературі, як тільки вона усвідомила себе літературою, і становить собою не що інше, як переважання сюжетного первня над описовим і дії над героєм. <...> Розвиток літератури з такої позиції – суперництво між учинком і його вершителем, подією та обставинами, що її спричинили. Набувши сюжетної форми, вчинок і подія починають стверджуватися в літературі через посередництво її розважальних» [3, с. 22–23].

Розглядаючи пригодницьку літературу як певний «наджанровий жанр», великий жанр зі своєю поетикою, дослідник окреслив її найхарактернішу ознаку, що полягає в акцентуванні на «вчиноку заради вчинку». Наголошуючи, що ця група розважальних творів характеризується саме гостротою сюжету, науковець виділив такі елементи пригодницького сюжету, як от: «перемоги-повчання і поразки-уроки у фіналі, контрастні пари героїв у зав'язці, хитромудрий обмін знаками “плюс” і “мінус” між позитивним і негативним у кульмінації, коли добро оперує маскою і тактикою зла чи, навпаки, зло запозичує способи поведінки у добра <...>» [3, с. 33].

Причиною незвичайної актуальності пригодницької прози дослідники вважають специфічну модель головного персонажа. Художній світ будується навколо неординарної особистості, «надлюдини», героя в повному розумінні цього слова. Він долає випробування і, здавалося б, безвихідні ситуації, стикається з сильними ворогами, нездоланими труднощами і серйозними небезпеками, але завжди виходить переможцем. Крім того, герой є звичайною людиною, але проявляє інші позитивні якості, такі як допомога слабким, захист скривджених і відновлення справедливості. Він може бути бідним, негарним і

не завжди в хорошій фізичній формі, але всі ці негативні моменти компенсує його розумом, винахідливістю і везінням [16].

Найхарактернішими рисами пригодницької літератури Ю. Ковалів вважає сюжет з динамікою розгортання, емоційність, простоту оповіді, транслювання життєвих сентенцій, часто Я-оповідь, невибагливий гумор, мотиви мандрівки, пригод, таємниці, переслідування тощо [20, с. 610]. Пригодницька література – це група книжок різноманітних жанрів (оповідання, повісті, романи) і тематики (історія, школа, наукові відкриття, подорожі до позаземних цивілізацій і віртуальних світів), більшість з яких написані прозою та демонструють складні механізми взаємодії автора і читача та містять у своєму змісті елемент пригодництва. Вони слугують індикаторами життєздатності авторського задуму з точки зору можливої реакції структурних принципів і прийомів на жанр і його зміни.

Як зауважено в «Літературознавчому словнику-довіднику» під редакцією Р. Гром'яка, пригодницька проза (романи, повісті) виокремлюються за сюжетною або тематичною ознакою. Пригодницька література частіше репрезентується романами і повістями, рідше – оповіданнями та новелами. Наприклад, «пригодницький роман – це твір, <...> сюжет якого насичений незвичайними подіями і характеризується несподіваним їх поворотом, великою динамікою розгортання. Для творів цього жанру характерні мотиви викрадення, переслідування, атмосфера таємничості й загадковості, ситуації припущення й розгадування» [21, с. 597].

На думку В. Кизилової, головним елементом поетики пригодницьких творів є сюжетна лінія твору, адже пригода з'являється в літературі в той момент, коли література починає усвідомлювати себе літературою і демонструє перевагу поведінкового над описовим, героя над поведінкою. Основними «ознаками пригодницької літератури є:

- випадковий збіг як монтажна основа композиції;
- раціональні мотиви як модифікатори пригодницької композиції;

- гра як семантична ознака пригодницького твору, але водночас і компонент форми;
- драматичні нариси;
- таємнича атмосфера як компонент пригодницької структури;
- реалістичні мотиви;
- етичні імперативи, що структурують сюжет твору і дають поштовх до дії» [53, с. 18-21.].

Важливим внеском у дослідження української авантюрно-пригодницької літератури стала й міжнародна наукова конференція «Мільйон історій: поетика пригод у літературі та медіа» (Бердянськ, 22–23 вересня 2016 року). Цей захід продемонстрував, що українська авантюрно-пригодницька література існує й викликає зростаючий інтерес науковців.

Отже, основою пригодницького твору є певна подія, виражена за допомогою структурних принципів і засобів, характерних для певного жанру (оповідання, роман тощо). Також досвід розвитку пригодницької літератури показує, що авторів (і читачів) часто не влаштовує запаморочливий потік подій. На цьому тлі також чітко вимальовується характерна особливість героя твору. Зокрема, наприклад, історія Робінзона Крузо, який не просто показує читачеві свої пригоди, а й поступово відтворює складні механізми розвитку характеру.

1.2. Творчість В. Нестайка в контексті дитячої літератури другої половини ХХ століття

Нова українська проза для дітей та підлітків є чітким та новим художньо-естетичним та культурним явищем, і парадигмальне осмислення її головних особливостей і тенденцій розвитку демонструє актуальність теми дослідження. Вона продемонстрована наявністю всебічного і повного розуміння цього соціально-естетичного явища з погляду традиційних та актуальних теоретичних розвідок крізь якісний аналіз поетичних систем [13].

М. Славова звертає увагу на те, що віковий критерій формує специфічний тип естетичного спілкування: дорослий автор під час створення твору актуалізує в собі дитяче сприйняття світу, пишучи мовою, зрозумілою для дітей. Дитина ж, стаючи «співавтором», впливає на вибір теми та способів подачі, що допомагає краще сприймати текст. Ігрові та фантазійні елементи є важливими естетичними складовими дитячої літератури [39, с. 5].

Цей «дитячий аспект» і визначає протоестетичну специфіку дитячої літератури. О. Папуша додає, що дитяча література є естетичним явищем, яке одночасно функціонує як літературна форма і має ціннісний вимір. Автор пропонує «три підходи до розуміння дитячої літератури:

- 1) етимологічний (опорне слово вимагає літературознавчого контексту);
- 2) кондиційний (якісна визначеність узалежнюється від соціальної природи явища як процесу й продукту суспільної комунікації, що загалом включене в широку антропологічну перспективу культурної трансляції досвіду, однак під дією повсякденних стереотипів редукується до проекту «педагогічного монологу» засобами художнього слова, де дитина – об'єкт впливу, а не суб'єкт розвитку);
- 3) маргінальний (потребує додаткового обґрунтування та нових, ще невідрефлексованих координат)» [33, с.26].

Різні літературознавчі дослідження пропонують низку термінів-дублетів: «дитяча література», «література для дітей», «література для дітей та юнацтва», «література дитячого кола читання». Крім того, основна увага в цих визначеннях приділяється комунікативному аспекту природи дитячої літератури. Однак це, не дозволяє повністю зрозуміти її художню специфіку і естетичну конвенційність.

Тривалий час українське літературне співтовариство не брало до уваги значення творів дитячої та юнацької прози в певних процесах і не позиціонувало їх як серйозний об'єкт наукового пізнання. Однак зі зростанням інтересу до дитячої книги та читання ситуація змінюється з появою досліджень, присвячених вивченню дитячої книги як літературно-видавничого явища

(Є. Огар), жанрово-тематичному аналізу творів (В. Кизилова, Л. Овдійчук, І. Бойцун), наративним аспектам (О. Папуша), типологізації (О. Папуша), типізації (О. Папуша), типізація образу головного героя (Б. Салюк), осмислення комунікативних парадигм і норм (Ю. Балан), узагальнення особливостей і тенденцій розвитку (Т. Качак), теоретичні питання інтерпретації тексту та поезики (Л. Мазевко-Бекельська). У фокусі історико-літературних досліджень І. Бойцун, О. Будугай, О. Гарачковської, С. Іванюк, В. Кизилової, В. Костюченка, Н. Резніченко, Г. Сабат, Н. Сидоренко, Л. Ткаченко, О. Чепурної, О. Цалапової перебуває переважно дитяча проза ХХ століття.

Перші спроби теоретико-методичного пізнання та розуміння феномену юнацької літератури в українській науці датуються кінцем ХІХ – початком ХХ століття і стосуються переважно галицького регіону. Як слушно зауважено Е. Огар, у цей період у Галичині видавалася українська дитяча література. Активізація досліджень у цій галузі була зумовлена, з одного боку, зростанням активності українців у сфері політичного та культурного громадського життя, їхньою увагою до питань національної освіти та видання книг і видань для дітей, а з іншого – бурхливим розвитком європейської науки, насамперед педагогіки та вікової психології, в центрі уваги якої були діти, чому сприяв і «поворот обличчям» до суб'єкта [31].

Руське педагогічне товариство (О. Бальвінський, В. Білинський, Д. Лук'янович, К. Паньківський та ін.), розпочавши з окремих публікацій наприкінці ХІХ ст., проводило досить регулярні дискусії про дитячу літературу та дитяче читання у 20-30-х роках ХХ ст. Особливо активними були М. Марицька, К. Паньківський та ін., які видавали дитячий журнал «Дзвінок» (1890-1914), розробляли та публікували «програми для дальшого впливу на дитячу літературу». Згодом коло учасників загальної дискусії поступово збільшувалося, а спектр тем розширювався.

Ознаками дитячої літератури є вигаданий сюжет, сталість правил гри та всесвіту у вигаданому світі, написання текстів на історичному або екзотичному матеріалі, який захоплює цікавою ідеєю, реальною напругою та утвердженням

конкретних етичних норм, незалежних від культурного фону. Для дитячої та юнацької літератури важливим є ліризм оповіді, чутливість мови твору та наявність у творі цілеспрямованих, конкретних і реалістичних художніх образів. Важливою умовою є також майстерність автора, особливо в умінні подати художній світ у звичному для читача форматі, вміло узгоджуючи дитяче світосприйняття і розуміння світу, а також дорослий досвід [14].

Попри те, що дитяча література має свою специфіку, вона також підпорядковується законам, що поширюються на словесність взагалі. Поліфункціональність закладена безпосередньо в природі слова, однак різні культурно-історичні епохи актуалізують найбільш важливі в певний часовий проміжок тенденції. Серед позачасових цінностей для дитячої книги варто назвати дидактичну та виховну компоненту. Дитяча книга допомагає читачеві краще зрозуміти себе, висловлювати думки та почуття, сприяє вихованню естетичного смаку, почуття прекрасного, вирізняється максимальною конкретністю зображуваного.

На думку О. Вовк, молодіжна (для учнів середньої школи) та юнацька література вирізняється багатим розмаїттям тем і жанрів. Молоді люди часто надають перевагу науково-фантастичній та пригодницькій літературі, цікавляться дитинством та шкільним життям, історичними артефактами та біографічними романами про відомих людей. Молоді цікаві цікаві подорожі та вольові герої. Юних читачів завжди захоплювали героїчні історії. Це пов'язано з їхніми психологічними особливостями, прагненням до надзвичайного, потребою в самоствердженні та величі, бажанням стати відомими [2, с. 242-249].

Неодмінною умовою літератури для дітей та юнацтва, як зазначає В. Кизилова, є й уміння «явити перед читачем художній світ у доступному для нього форматі, майстерно балансує при цьому на межі дитячого світовідчуття та світорозуміння й водночас досвідом дорослої людини» [15, с. 93]. Саме таким майстром і талановитим письменником є Всеволод Нестайко.

В. Нестайко – класик дитячої та юнацької літератури, що легко вписується у новітній літературний процес власними сучасними та нещодавніми творами. Автор романів, повістей, оповідань, дитячих казок та п'єс у різних жанрах. Талановиті твори, написані за радянських часів, він перевидав новими виданнями, давши їм нове життя і знявши ідеологічні нашарування. Зокрема, трилогію «Гореадори з Васюківки», романи «Один з обманщиків» та «П'ятеро з хвостиком». За роки незалежності України Всеволод Нестайко створив більше декількох десятків сучасних та цікавих творів: роман «Супер Б у фрикадельках», збірка детективних оповідань «Таємничий голос за спиною», «Казкові пригоди Грайлика», «Чарівний талісман», казка «Чорлі», «Чарівні окуляри», «Ковалі щастя, або Новорічний детектив», «Найновіші пригоди Колі Вуханя і Колі Колька», а також детективна повість – продовження популярних романів «Дивовижні пригоди незвичайної принцеси» та ін. [30, с. 9].

У царині сучасних літературознавчих досліджень творчий доробок письменника був предметом дослідження П. Кірченка, О. Папуші, Н. Резніченко, Б. Салюка, Н. Сидоренко та інших науковців. Інтерес до вивчення різних аспектів творчості цього митця не згасає і сьогодні. Так із точки зору Н. Вірич, на особливу увагу заслуговує екзистенційна спрямованість прози В. Нестайка. Дослідниця здійснила спробу проаналізувати специфіку екзистенції персонажів прози митця. Вивчаючи повість «Загадка старого клоуна», Н. Вірич зазначає, що письменник зосереджує увагу на процесі зростання особистості героїв, які проходять через низку випробувань, майстерно вибудовує психологічні конструкти. Авторка слушно зауважує, що в центрі уваги митця постає проблема становлення персонажа, системи складних, часом травматичних виборів, що постають перед підлітком [1].

Протягом понад півстоліття в літературі було написано багато критичних статей, оглядів та методичних розробок про творчість митця. У цих матеріалах досліджуються різноманітні аспекти його знаменитої трилогії, казок про Лісову школу, пригоди Колі Вуханя та Кольки Колючки, а також інших його творів, таких як «У Країні Сонячних Зайчиків», «Одиниця з обманом» та «П'ятірка з

хвостиком». В. Нестайко – майстер пригодницької фантастики. Дослідники виділяють пригодницьку прозу (романи та повісті) на основі сюжетно-тематичних особливостей. Пригодницька література зазвичай представлена романами та повістями, рідше – оповіданнями та новелами. Зокрема, пригодницька література – це «твір, сюжет якого насичений надзвичайними подіями і головною особливістю якого є несподіваність та велика сила розвитку [21, с. 598].

Л. Овдійчук зауважує, що твори В. Нестайка, неодноразово цензурувалися автором, корегуючи певні ідеологічні відтінки минулої епохи та деталі, що можуть бути незрозумілі сучасному та майбутньому читачеві. Відтак, наголошує дослідниця, навіть без редагувань, без нових епізодів і «жовтих субмарин», книга залишається актуальною завдяки самодостатності та невимушеності сюжетних поворотів, живих діалогів і конкретного гумору. Діти сучасної епохи, загалом можуть відчуті всі приховані відкриття, якими поділився митець у «Тореадорах з Васюківки» [30, с. 10].

Твори В. Нестайка відповідають критеріям відбору дитячої літератури. Це пов'язано з тим, що вони засновані на дитячому досвіді і, що важливіше, є прикладами гуманістичної літератури, а отже, якнайкраще відповідають дитячому досвіді. Всі без винятку ці твори вписуються в надзвичайно багатий світ класичної дитячої літератури, особливо скандинавської літератури з її великими авторами, такими як А. Ліндгрєн, Т. Янсон і С. Лагерлеф: «Пеппі Довгапанчоха», А. Ліндгрєн, «В щасливій долині Мумі-тролів» Т. Янсон, та «Чудесна мандрівка Нільса Гольгерсона дикими гусьми», С. Лагерлеф. Це лише кілька прикладів. Їх цінність полягає у відсутності сцен насильства, навчання, виховання та формування почуття гідності дитини [10, с. 112].

Ю. Кацун відмітила наявність у прозі митця маркерів гоголівського стилю. На її думку особливо це помітно в розділах, де герой (Павлуша) звертається до читача з риторичними питаннями та стверджувальними конструкціями, створюючи таким чином особливу атмосферу комунікації з читачем [11].

Трилогія «Тореадори з Васюківки» (повісті: «Пригоди Робінзона Кукурузо», «Незнайомець з тринадцятої квартири» і «Таємниця трьох невідомих») вийшла друком 1973 року, а 1979 року Міжнародна рада з дитячої та юнацької літератури включила до свого особливого почесного списку Г. К. Андерсена. Твір був обраний однією з семи найкращих книжок у номінації «Книги, що вплинули на український світ до 15-річчя незалежності України», а в 2004 році був названий «Книгою року» до Дня захисту дітей. Одноimenний харківський фільм, знятий за мотивами книги режисером Корнелієм Зелікіним, отримав Гран-прі Мюнхенського міжнародного кінофестивалю в 1968 році і був удостоєний нагороди за найкращий фільм у Австралії.

В. Нестайко в інтерв'ю, опублікованому в газеті «Друг читача», наголосив на цьому: «Ми опинилися в поганій ситуації через соціальний оптимізм. Існує соціальна і майнова нерівність, одні люди багаті, а інші бідні. Ми повинні подбати про те, щоб наші діти росли в атмосфері оптимізму. Моя стаття може бути корисною в цьому відношенні. Звичайно, сміху і гумору треба вчити» [44].

«Нестайківський стиль» має концептуальною основою настанову на унікальне дитинство, що виявляється у веселій гумористичній манері. Особлива увага приділяється трилогії «Тореадори з Васюківки». Зазначено, що тип героя-бешкетника, запропонований письменником, не відповідає стандартним стереотипам зображення радянського школяра. Ключовою концепцією пригод головних героїв трилогії є гра, яка отримує виразне філософське значення. У літературі другої половини ХХ століття, де «соцреалізм» був «канонізованим гребенем» (за В. Шкловським), В. Нестайко уникає цього течії в більшості своїх творів, вирішуючи віддати перевагу особливому світові дитинства, наповненому радістю та пригодами. Однак у диалогії «П'ятірка з хвостиком» він відновлює «соцреалізм» у своєму творчому стилі, який є прикладом навчального твору з повчальною функцією.

Всеволод Нестайко обирає «щирість і відкритість, безпосередність дитячого сприйняття світу», уміння бачити прекрасне в кожній дрібниці, що є

іманетною рисою стилю автора [12, с. 59]. Сам автор зізнається: «Я пишаюся, що не вийшов із дитинства, що зберіг дитячу душу. Це підтримує мене в нашому жорсткому світі і дає сили творити» [29, с. 12]. Однак у діалогії «П'ятірка з хвостиком» він відновлює «соцреалізм» у своєму творчому стилі, який є прикладом навчального твору з повчальною функцією.

У творчості письменника відбувається балансування між традиційною «навчально-наслідувальною» літературою та художнім зображенням дитячого світу, що максимально наближене до свідомості читача. Це завдання стає особливо важливим в контексті брежнєвської епохи. В творчості Нестайка можна помітити вплив повчального принципу, що є характерним для радянської літератури для дітей, а це створює виклик у збалансуванні між педагогічним підходом та мистецтвом в поданні світу дитини [14, с. 31].

В. Овдійчук наголошено, що митцем у текст внесено низку конструктивних змін. Зокрема В. Нестайко прибрав з оповіді неминучі ідеологічні нашарування минулого і деталі, які були б незрозумілі сучасному і навіть майбутньому читачеві. Проте навіть без цих правок, нових розділів і «підводного красномовства» книга залишається напрочуд актуальною. Саме завдяки самодостатності і простоті сюжету, бурхливим діалогам і химерному гумору. Сучасні діти, як мінімум, так само, як і їхні сучасники ХХ століття, зможуть зрозуміти всі афоризми та пояснення, щедро пересипані на сторінках «Тереадорів з Васюківки». Наприклад, соціально-економічна ієрархія, необхідна для побудови власного метро – «В один бік три копійки. Родичам безкоштовно. П'ять копійок у вчительки математики» [30, с. 10].

Взагалі, хотілося б окремо сказати не тільки про текст, а й про зміни, які в ньому відбулися: В. Нестайко прибрав з оповіді неминучі ідеологічні нашарування минулого і деталі, які були б незрозумілі сучасному і навіть майбутньому читачеві. Проте навіть без цих правок, нових розділів і «підводного красномовства» книга залишається напрочуд актуальною. Саме завдяки самодостатності і простоті сюжету, бурхливим діалогам і тонкому гумору, сучасні діти, так само, як і їхні попередники у ХХ столітті, зможуть

зрозуміти всі афоризми та пояснення, якими автор щедро поділився на сторінках «Тореадорів з Васюківки».

Висновки до розділу 1

Пригодницька література є поєднанням творів різних жанрів – оповідань, повістей, романів, що охоплюють різноманітні теми, від історії та шкільних пригод до наукових відкриттів та подорожей у світи фантазії. Вона активно використовує прозову форму для відтворення складного взаємодії між автором та читачем, що відображає життєдайність авторських намірів. Ці твори виступають індикатором сили структурних принципів і прийомів різних жанрів, а також їхніх модифікацій, що втілюють пригодницький елемент у своєму змісті.

Пригодницькі твори, спеціально написані для дітей та підлітків, враховують їхні інтереси, що робить їх дуже популярними серед цієї аудиторії. Вони найкраще відповідають художньому тексту, взаємодії між автором і читачем, а також авторській свідомості з реципієнтом. Ці твори мають типові жанрові риси, які дозволяють авторам «приховати» дидактичний аспект і уникнути простого моралізаторства. Зміст творів відкриває можливість інтерпретувати їх як такі, що спілкуються з читачем на важливі та актуальні для нього теми всередині певного жанру або його варіацій.

Пригодницька література постійно вдосконалюється, вносить нові елементи у загальноприйнятту схему пригодницьких творів. В ній з'являються нові герої та злочинці, а образи дитини-героя стають ще виразнішими. В радянській критиці прагнули демонструвати різноманітність життя в соціалістичному дитинстві, де об'єднувалися пригоди і фантастичні події з трудовими буднями. Тому були видані твори про «пригоди під час праці» учнів, де розкривалася тема практики на виробництві, пригоди в колгоспі, трудові дні в таборах та інше.

Крім того, поняття «пригодницька література» може бути складним у розумінні через різноманітність його визначень: чи це жанр літератури, чи

явище в літературі. У літературознавстві часто вживаються терміни «жанр пригодницької літератури» або «пригодницькі жанри». Протягом тривалого часу, синонімом до терміну «пригодницька» було слово «авантюрна література», що ускладнює розуміння сутності цих понять.

Герої пригодницьких творів є ключовим чинником їх надзвичайної популярності. У центрі подій зазвичай стоїть видатна особистість, «надлюдина», справжній герой. Його характер розкривається в процесі розвитку сюжету, коли він зіштовхується з випробуваннями та небезпеками, але завжди виявляється переможцем. Головний герой не лише проявляє фізичну силу, а й демонструє інші позитивні риси, такі як допомога слабким, захист скривджених та відновлення справедливості, залишаючись при цьому звичайною людиною. Незважаючи на можливі недоліки, він вирішує їх завдяки своїй силі розуму, винахідливості та удачі.

РОЗДІЛ 2

ПОВІСТЬ В. НЕСТАЙКА «ТОРЕАДОРИ З ВАСЮКІВКИ» ЯК ЗРАЗОК ПРИГОДНИЦЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДЛЯ ДІТЕЙ

2.1. Сюжетно-композиційні особливості повісті В. Нестайка «Тореадори з Васюківки»

Всеволод Нестайко – один із найвизначніших українських дитячих письменників, чиє ім'я стало синонімом веселих пригод і світлої, оптимістичної літератури. Літературний доробок письменника включає не лише гумористичні твори, а й серйозні книги, де автор висвітлює важливі моральні та етичні питання. Найвідомішим твором В. Нестайка є трилогія «Тореадори з Васюківки», яка увійшла в золоту скарбницю української літератури.

Повість «Тореадори з Васюківки», написана у 1964-1970 рр., повністю вперше була опублікована у 1972 році у видавництві «Веселка» (перша історія з трилогії була надрукована у 1964 р.), і відтоді не втрачає популярності серед дітей та підлітків. Ця книга була нагороджена багатьма преміями і перекладена багатьма мовами. Твір приваблює своєю невимушеністю, гумором, а також глибоким розумінням психології дитини. За своєю суттю, це історія про двох друзів – Яву і Павлушу, які постійно вигадують нові пригоди та потрапляють у різноманітні кумедні ситуації.

Написання «Тореадорів з Васюківки» припадає на 1960-ті роки – період так званої «відлиги», коли в суспільстві спостерігався певний лібералізм, в тому числі й у культурному житті. У цей час дитяча література переживала новий підйом, і письменники мали можливість писати більше легких, гумористичних творів, орієнтованих на розваги, а не лише на виховання. В. Нестайко скористався цією можливістю для створення книги, яка водночас і весела, і повчальна.

Сюжет твору розгортається лінійно, при цьому ціла картина оповіді має вигляд мозаїки, що утворює єдине художнє полотно. Трилогію «Тореадори з Васюківки» складають три пригодницькі повісті, а саме: «Пригоди Робінзона

Кукурузо», «Незнайомець з 13-ї квартири», «Таємниця трьох невідомих». Кожна повість складається з кількох розділів, що містять відносно завершену розповідь про певну пригоду.

За жанровими характеристиками трилогія «Тореадори з Васюківки» є пригодницькою повістю, орієнтованою на читачів середнього шкільного віку. Хоча твір об'ємний і за формою нагадує роман, автор та багато дослідників, таких як В. Костюченко, Н. Резніченко та інші, класифікують його як повість. Це пояснюється кількома факторами: у трилогії відсутня широка панорама подій і масштабне зображення; основні місця дії – село Васюківка та місто Київ, час подій – літні канікули та навчання у 5-6 класах, головні герої – діти шкільного віку, фінал твору – відкритий, що є типовим для жанру повісті, у творі реалізовано одну сюжетну лінію.

«Тореадори з Васюківки» – це твір зі своєрідною сюжетно-композиційною структурою, де кожен розділ містить опис окрема пригоди, але разом вони складають цілісну історію дорослішання двох друзів. Книга поділена на три частини, кожна з яких має свою внутрішню логіку та завершеність, але всі ці частини об'єднані загальною тематикою пригод головних героїв – Яви та Павлуші.

Перша частина твору («Надзвичайні пригоди Робінзона Кукурузо та його вірного друга і однокласника Павлуші Завгороднього в школі, вдома та на безлюдному острові поблизу села Васюківки») присвячена опису щасливого, сповненого яскравих пригод дитинства, спогадів про початок дружби і пригод, які часом містять детективні елементи.

Друга частина повісті, «Незнайомець з тринадцятої квартири, або Злодії шукають потерпілого», має сюжетне обрамлення. У розповідь Павлуші про організацію в селі драматичного театру і постановки гоголівського «Ревізора» включено опис пригод друзів у Києві, куди вони подалися, щоб повернути знайдений годинник власникові.

«Тасмниця трьох невідомих, або Повість про те, як посварилися Іван Васильович з Павлом Денисовичем і що з того вийшло» – третя частина твору. У ній іде мова про конфлікт між головними персонажами.

Починається повість з діалогу головного героя-шибеника Яви та його діда, де вони сперечаються, адже Ява та його друг Павлуша вирішили реалізувати грандіозний проєкт і збудувати під свинарником тунель, щоб провести там метро. Їхні дії були помічені дідом і «належно поціновані». У цьому епізоді автор свідомо акцентує на специфічності взаємовідносин між хлопчиками й дідом. Хоч старий і сварить їх за шкоду, погрожує («знайдибіда, авантюрист шмаркатий! Ванько-о-о! Вилазь зараз же! Бо такого втру маку – тиждень чухатимешся») діти ведуть із ним спір чи не на рівних. [28, с. 7].

У трилогії «Гореадори з Васюківки» перші дві частини розповідаються від імені Павлуші Завгороднього («Частина перша, яку розповідає Павлуша Завгородній. Надзвичайні пригоди Робінзона Кукурудзо та його вірного друга і однокласника Павлуші Завгороднього в школі, дома та на безлюдному острові поблизу села Васюківки»; «Частина друга, розказана знову-таки Павлушею Завгороднім. Незнайомець з тринадцятої квартири, або злодії шукають потерпілого»), тоді як третя – від Яви Реня («Частина третя, яку розказав уже Ява Рень. Тасмниця трьох невідомих, або повість про те, як посварилися Іван Васильович з Павлом Денисовичем і що з того вийшло»). У цих композиційно об'єднаних повістях присутні ретроспективні розділи, які, хоча й виходять за межі основної оповіді, слугують асоціативним доповненням подій або їх поясненням.

Наприклад, розповідь про започаткування театру у Васюківці та постановку «Ревізора» раптово переривається спогадами героїв про те, як усе це розпочалося. У ретроспективі вони згадують перші невдалі спроби організувати виставу, пошуки акторів серед місцевих жителів і кумедні ситуації, які виникали під час репетицій. Цей прийом не лише створює додаткову інтригу, але й розкриває розвиток ідеї театру від звичайної дитячої забави до масштабної події в житті Васюківки. Така структура дозволяє краще

зрозуміти мотивацію персонажів і підкреслює їхню наполегливість та уяву: «Я поправляю бакенбарди, спинаюся навшпиньки і дивлюсь у дірку в завісі. І серце моє мліє і зупиняється... Не я перший дивлюсь у дірку. До мене у таку саму дірку зазирали, мабуть, і Щепкін, і Станіславський, і Тарапунька зі Штепселем... Тисячі артистів усіх часів і народів дивились у дірку в завісі. І так само спокійно й весело вмощувалися глядачі по той бік завіси – у залі. І так само скакали дрижаки у душах по цей бік завіси – на сцені. А надто – коли прем'єра» [28, с. 184]. Залучення в оповідь малодоречних узагальнень створює комічний ефект. Оповідач продовжує свої міркування, залучаючи в художню структуру твору каламбур: «Ми з Явою – Станіславський і Немирович-Данченко оцього нашого сільського МХАТу (чи пак, ВХАТу)» [28, с. 184-185].

Наступні розділи описують літні канікули друзів у Києві, де вони випадково потрапляють на кіностудію та беруть участь у зйомках фільму.

Або у третій частині Ява Рень розповідає, як і чому вони посварилися з Павлом, своїм найкращим другом. Такий перехід між подіями в часі й просторі не лише створює інтригу, але й розкриває мотиви пригод Павлуші та Яви.

Невгамовна фантазія автора через образи Яви (здебільшого) та Павлуші постійно генерує ідеї, що стають початком нових несподіваних подій. Адже несподіванки є як характерною жанровою ознакою цієї повісті, так і властивим композиційним прийом пригодницької літератури. Несподіванка властива внутрішньосюжетному перебігу подій: «Ранок почався з несподіванки. Коли я прокинувся, Ява уже був одягнений (він встав раніше за мене). Одягаюся я, і бачу – він мені підморгує і киває головою: ходім, мовляв, є якийсь секрет» [28, с. 229].

Автор використовує ефект несподіванки навіть у заголовках розділів, акцентуючи на динамічності зображуваних подій, спонукаючи читача таким чином зануритись у пригоди Яви та Павлуші, а також розвинути власну фантазію та спробувати передбачити перебіг подій: «**Несподівані** Ігор, Валька та інші» (розділ восьмий першої частини); «На студії. **Несподіванка** перша. **Несподіванка** друга» (розділ дев'ятий другої частини); «Вовчий ліс. Історія

дота. **Несподіванка**» (розділ чотирнадцятий третьої частини); «Подвиг старшого лейтенанта Пайчадзе. **Несподівана** поява Павлуші» (розділ двадцятий третьої частини). Отже, в трилогії не лише частини, а й кожен розділ має назву. Як зазначає Л. Овдійчук, це називні, питальні, спонукальні (часто окличні) речення, які мають гумористичне забарвлення й, відповідно до вимог жанру, інтригують читача [30, с. 11]. Наприклад, «Екзамен. Де Ява? Що з ним?.. Переекзаменовка...» (розділ сьомий першої частини); «Шукаємо царя – незнайомця з тринадцятої квартири. Зустріч у театрі. Велич і падіння Яви Реня» (розділ п'ятий другої частини); «У хаті Гребенюків. Ой, нога, нога! Безславно додому. Все плутається» (розділ двадцять третій третьої частини).

Ще однією нетиповою рисою пригодницького жанру в трилогії є паралельний розвиток подій у різних місцях. Наприклад, у той час як Ява опиняється на «безлюдному» острові, Павлуша повертається додому. Розповідь про пригоди кожного з героїв подана у двох окремих розділах, що дозволяє читачеві зануритися в їхні окремі світи. Ці ситуації, попри свою розділеність, виявляються взаємопов'язаними: події та рішення одного героя впливають на іншого. Такий прийом демонструє, як переплітаються долі головних героїв.

Кожний розділ відносно автономний: має свою зав'язку, кульмінацію, розв'язку. Так, кульмінаційні моменти в трилогії «Гореадори з Васюківки» дійсно мають значний вплив на розвиток персонажів. У першій частині, коли Іван Рень (Ява) пропускає екзамен, його дід накладає суворе покарання і забороняє йому виходити з двору та змушує допомагати та працювати по господарству. Павлуша також солідарно підтримує друга, відмовившись від омріяної поїздки на море. Це викликало у батьків справедливий гнів і, як наслідок – батько давав синові «таку нагрузочку на день, що добрий наймит не впорався б». Ця ситуація стає для хлопців уроком відповідальності та зміцнює їхню дружбу, формуючи внутрішні зміни в кожного з них.

У другій частині трилогії Всеволода Нестайка «Гореадори з Васюківки» кульмінаційний епізод пов'язаний із годинником, який Ява та Павлуша випадково взяли у незнайомця під час подорожі до Києва. Вони вирішують

повернути його власнику, що запускає низку пригод. Ключовим моментом є ситуація, коли хлопці виявляють годинник і розуміють свою помилку: «І тут Павлуша дістав із кишені годинника. Той самий годинник! «Мамо рідна! – скрикнув я. – Та це ж не наш! Ми переплутали!» [28, с. 223]. Після цього Ява та Павлуша починають пошуки власника, що, з одного боку, призводить до безлічі кумедних пригод у Києві. А з іншого боку, які не були б перепони й пригоди на шляху двох друзів-бешкетників, вони підкреслюють важливість відчуття відповідальності за свої дії, що є центральною темою другої частини книги.

У третій частині трилогії «Гореадори з Васюківки» кульмінаційна точка пов'язана з повінню, яка стає важливим випробуванням для головних персонажів – Яви та Павлуші. Це стихійне лихо не лише загрожує їхньому селищу, а й ставить під питання їх життя. Хлопці та їхні сім'ї стикнулися з жахіттям повені: стихійне лихо наробило багато поганого (затопило хати, поносило човни, могли загинути люди і худоба). Обидва героя проявили ініціативу та хоробрість – Ява доїхав до військових за допомогою, а Павлуша врятував найліпшого товариша: «Зараз вода підніметься до стелі, заповнить усю хату, я булькну, захлинуся, і все... Але я не хочу вмирати! Не хочу! Я хочу жити!.. Сил ставало дедалі менше. Я почав ковтати воду і захлинатися. Невимовний жах охопив мене. Невже це кінець?! <...> Світло ліхтарика засліпило мене, і я нічого не бачив. Тільки чув Павлушин голос: “Давай руку! Давай руку!” Я важко звів над водою руку і відчув, як її цупко схопила його рука. І лише тепер я зміг віддихатися. Павлуша мовчав. Він тільки міцно стискав мою руку. А я стискав його руку. І міцнішого, палкішого рукостискання не було в моєму житті» [28, с. 470-472].

У цій частині виражається глибокий зв'язок між друзями, їхня готовність допомагати один одному в найскладніших ситуаціях. Під час хвороби (Ява застудився та травмував ногу) Павлуша провідує його, не залишає, хоча їх дружба на початку третьої частини перебувала під загрозою, а після повені почала знову налагоджуватись, і попри всі труднощі Ява та Павлуша знову знаходять шлях до взаєморозуміння і підтримки.

Така композиція твору захоплює читача, утримує його увагу та водночас підкреслює основну ідею твору: дружба – це найбільша цінність, яку герої зберегли, незважаючи на всі випробування, помилки та труднощі. Розповідь від першої особи допомагає автору розкрити мотивацію дій, задумів і вчинків головних героїв, зробивши їхні переживання більш зрозумілими й близькими читачеві.

Разом із тим, твір вирізняється жанровою багатогранністю. Автор майстерно вплітає в основну сюжетну канву елементи різних жанрів: листи, народні й літературні пісні, легенди, прокльони, клятви тощо. Така жанрова мозаїка збагачує текст, надаючи йому особливого колориту та глибини.

Досліджуючи цей твір, Л. Мірошніченко розглядає його як авторську модифікацію пригодницької повісті, в якій жанр оновлюється через інтеграцію вставних елементів інших жанрів [25, с. 37–38]. Особливу роль відіграють риси епістолярного жанру, представленого через листування. Листи надають опосередковану характеристику як адресатам, так і адресантам, підкреслюючи взаємини між персонажами, а також відображають індивідуальні риси мовлення, інтелекту й темпераменту кожного. Вони часто відзначаються інтертекстуальністю.

Наприклад, лист хлопців до односельчан є цікавою творчою інтерпретацією знаменитого листа запорожців, написаного разом із кошовим отаманом Іваном Сірком турецькому султану Махмуту IV. Як зазначає Л. Мірошніченко, включення до трилогії «козацько-турецьких» листів має історичний підтекст. Автор подає цікаву передісторію їх виникнення, оповідаючи про експедицію, яка, досліджуючи стародавні пам'ятки [25, с. 35–41], знайшла в хаті Стьопи Карафольки (одного з персонажів) напис на сволюку: «Цю хату збудував 1748 року 10 квітня козак Титаровського куреня Гаврило Карафолька» [28, с. 290]. Таким чином, з'ясувалося козацьке походження Стьопи та ще кількох героїв. Це відкриття стало приводом для насмішок з боку «козацьких нащадків» над Явою Ренем і Павлушею Завгороднім, у яких серед предків не знайшлося «жоднісінького запорожця». Образи й кепкування

змусили друзів вигадати оригінальний спосіб відповіді своїм «ворогам». Вони вирішили написати їм листа за прикладом знаменитого послання запорожців турецькому султану: «Ти – шайтан дурепський... Який ти в чорта лицар?.. Слинько ти шепеляве! Дірка од бублика! Реп'ях ти з хвоста собачого! Латка на подертих штанях, шмат відмінника недогризенний!.. Не годен ти доброго слова, хай з'їсть тебе руда корова! Отак ми тобі відказали, плюгавче! І за це поцілуй нас у брудні порепані п'яти, свиняче порося ти!» [28, с. 293].

Всеволод Нестайко оригінально переосмислює та інтерпретує козацький лист, використовуючи лексику, що відповідає контексту (в трилогії шайтан стає не «турецьким», а «дурепським»). Таким чином, автор створює схожу, але водночас зовсім іншу картину дійсності. Герої трилогії «Тореадори з Васюківки» наповнюють лист яскравою емоційно-експресивною лексикою, яка відображає суспільно-побутові особливості сільського «хлопчачого» життя. Це сприяє образному відтворенню художньої реальності твору. Такий підхід не лише збагачує текст історичними алюзіями, а й демонструє зв'язок сучасних героїв із традиціями минулого, підкреслюючи глибокий культурний контекст їхніх пригод.

Наступний лист, наведений у тексті повісті, є своєрідною відповіддю на попередній. Письменник створює його як вигадку, адже історія не зберегла реальної відповіді турецького султана на лист запорожців. Цей лист, на перший погляд, написаний офіційним і стриманим стилем, але в контексті пригод героїв набуває виразного іронічного відтінку. Такий прийом майстерно відтворює особливості дитячого мислення, у якому серйозність часто поєднується з гумором і фантазією. Комічна ситуація, що виникає завдяки цьому листу, не лише викликає усмішку, але й містить певний виховний зміст, підкреслюючи важливість дружби, дотепності й взаєморозуміння: «Дорогі друзі! Ви лаєтесь дуже красиво, але тільки тому, що ви не козацького роду й вам прикро. Ми прекрасно це розуміємо. Ми залюбки прочитали вашого листа й навіть згодні прийняти вас у своє запорозьке військо писарями – хоч у вас двійки з мови. Між іншим, “недогризенний” пишеться з одним “н”, а “відмінник”, навпаки, з

двома (див. правило подвоєння приголосних, підручник граматики, стор. 4, параграф 23). З привітом. За дорученням славного війська запорозького кошовий Степан Карафолька» [28, с. 294].

В інших епізодах трилогії В. Нестайка листи виконують переважно інформативну функцію. Вони слугують засобом передавання важливих подій, розвитку сюжету чи пояснення обставин, які перебувають поза межами безпосередньої дії твору. Завдяки листам автор розкриває характер героїв, їхні стосунки й мотивації, посилюючи при цьому динамічність оповіді: «Дорогий дядьку Грицько! Вибачте і не сердьтеся, що ми взяли ваш стартовий. Він нам отако треба! Ми йдемо на серйозну операцію. Може й не вернемось. Тоді шукайте наші тіла у підземеллях Лаври. Інакше ми не могли. Йдеться про нашу честь. Ми обов'язково повинні повернути одному чоловікові його річ Ми не можемо, щоб нас вважали за злодіїв. Про всяк випадок прощайте. Павлуша. Ява...» [28, с. 299]. Такі елементи додають твору реалістичності, дозволяють урізноманітнити структуру тексту та поглибити розуміння внутрішнього світу персонажів.

Письменник органічно вплітає до трилогії пісні, які представлені різними тематичними групами, що збагачує текст і поглиблює його інтертекстуальність. Історичні пісні мають тісний зв'язок із розвитком українського народу та відображають специфіку певних історичних епох.

Так, дізнавшись про своє козацьке походження, васюківські хлопчачи створюють власну Січ, вбираються у традиційний козацький одяг, обирають кошового й виконують «батьорий козацький марш» «Ой чи пан, чи пропав – двічі не вмирати...». Солдати у Васюківці співають похідну воєнну пісню на слова М. Дудіна «В путь». Особисті переживання Яви знаходять відображення в його виконанні пісні на слова Д. Павличка «Два кольори», щоб привернути увагу Гребенючки. А коли школярі вирушають на екскурсію до Києва, вони співають «Черемшину» на слова М. Юрійчука, що додає емоційного забарвлення їхнім пригодам. Усі ці музичні моменти створюють живу атмосферу, відображаючи настрій і внутрішній світ героїв:

«Знов зозулі чути голос в лісі,
 Ластівки гніздечко звили в стрісі,
 А вівчар жене отару плаєм,
 Тьохнув пісню соловей за гаєм...» [28, с. 26].

За словами Л. Мірошніченко, автор, описуючи ці часи, вводить у текст твору уривки популярних українських пісень 70-х років, увиразнюючи таким чином оповідь. Кожен із пісенних фрагментів у повісті реалізує характерологічну функцію й певним чином указує на соціальний стан виконавця: Книші – представники старшого покоління, співають соціально-побутову пісню, солдати – пісню воєнних років, школярі – піонерські пісні «Солнечный круг» тощо [25, с. 39]. Пісня у творі виступає своєрідним асоціативним маркером героїв, що характеризує їхній соціальний функціонал.

У повісті «Тореадори з Васюківки» В. Нестайка наявні фольклорні елементи, вивчення яких дає можливість осягнути засоби характеротворення, оригінальні форми вираження ідеї, способи реалізації авторського ставлення до зображуваного тощо. Таким чином, автор пояснює походження місцевих васюківських топонімів, таких як Захаркове озеро та Горбушина могила – цьому присвячено третій розділ третьої частини «Легенда про Горбушину могилу»: «То була страшна легенда. Начебто давно-давно, ще за козаччини, повертаючись із турецького походу, стояли біля нашого села у долині кошом запорожці. Сотня сотника Горбуші. І сталася тоді дивна річ. Несподівано шез уночі мішок золотих дукатів... <...> Та не принесли щастя сотнику Горбуші крадені козацькі дукати. Не минулося йому злодіяння. Темними горобиними ночами став з'являтися йому привид безневинно страченого скарбника Захарка. У довгій білій сорочині, без голови, підходив він до Горбушиного ліжка і схилявся, простягав руки, чи то погрожуючи, чи то благаючи про щось. <...> Сім днів і сім ночей безперестанку копали джури. Викопали величезне ямище метрів сто завширшки, метрів двісті завдовжки Але тіла старого скарбника так і не знайшли. А на сьому ніч на дні ями раптом роззявилася, зануртувало

джерело, виповнилась яма водою і утворилось озеро, яке так і зветься – Захаркове» [28, с. 364–365].

Крім того, у творі розкривається народна віра в ритуали та привороти, які мають багатовікову історію: «І він (Папуша) би заплатив навіть більше, ніж та рушниця коштувала, бо, крім усього вірив, що від неї залежало його мисливське щастя...» [28, с. 45]. Наприклад, щоб привернути або відштовхнути людину, використовували кісточки кажана особливої форми: «Треба взяти казан і зробити у дні маленьку дірочку. Піймати кажана. Піти вночі до лісу. Накрити кажана казаном... На другий день, теж уночі, піти на те місце. Підняти казан. Там будуть лише кісточки кажанові... Знайти одну таку кісточку, наче виделка. А другу – як гачок... І от, якщо ти хочеш, щоб хтось від тебе одчепився, треба його легенько відштовхнути тою виделкою. А як хочеш, навпаки... то треба зачепити гачком...» [28, с. 390].

Роль народних вірувань та прокльонів (як-от баби Мокрини) підкреслює силу слова у повсякденному житті селян: «Щоб вас чиряки обсіли! Щоб ваші язики до зубів поприростали! Щоб вас гикавка напала!.. Щоб вам ні дна, ні покришки! Щоб...» [28, с. 300];

Віра в силу слова простежується в клятвах Яви та Павлуші: «Давай поклянемося (може, навіть кров'ю), що більш не брехатимем. І домовимося: якщо не можеш або не хочеш сказати правду – мовчи, хоч би як питали, хоч би як домагалися, – мовчи і все» [28, с. 228].

У трилогії «Гореадори з Васюківки» Всеволод Нестайко майстерно переповідає історичні факти, не перевантажуючи текст сухими даними. Він подає їх образно й насичено, збагачуючи атмосферу емоціями та живими деталями.

Автор, вводячи історичні події й елементи минулого, робить їх частиною цікавих пригод героїв, що дозволяє з легкістю зануритись у часи козаччини: «Роззявивши рота, слухали ми розповіді археологів про Запорозьку Січ, – про легендарного ватажка козацького Івана Сірка...» [28, с. 223], або згадки про війну: «У сорок першому, коли німці загарбали Україну, у цьому доті тримали

кругову оборону троє наших бійців... Вісім днів трималися бійці без води, без їжі, до останнього патрона» [28, с. 288].

Ці оповіді переплітаються з легендами та таємничими історіями, зокрема про козацькі скарби, привидів, давні обряди, що створюють відчуття історичної глибини. Такий підхід дозволяє читачеві пережити події минулих часів так, ніби вони відбуваються поряд, у рідному селі, що робить історію доступною й захопливою для кожного.

В уяві головних героїв формується ніби альтернативний світ, з людьми та місцями, знайомими їм, але відмінними від реальності, в якій вони живуть. Часові межі також зміщуються, що дозволяє героям потрапляти в ілюзорне майбутнє, створене їхніми власними уявленнями про можливі ситуації. Фантазія героїв будується на основі реальних життєвих пригод і, на їхню думку, є логічним продовженням цих подій. Таким чином, пригодницький сюжет із реального світу переходить у ірреальний. Вираження ірреального проявляється також у снах, які підкреслюють пригодницький характер твору. Як і в реальному житті, герої стикаються з випробуваннями та несподіванками, але ці події наповнені вимислом і фантасмагорією. У трилогії «Тореадори з Васюківки» Всеволод Нестайко використовує сновидіння, щоб підсилити емоційний фон та додати яскравості розповіді. Після зустрічі на острові Переекзамєнівці з київськими школярами Павлуша бачить сон, у якому повсякденні події набувають незвичайного, навіть комічного вигляду: «Стою я, значить, на березі острова Переекзамєновки і бачу: впливає на плесо корабель, величезний білий океанський корабель. З корабля спускають трап і по трапу йде на берег... Гребенючка. Підходить до мене й каже: “Здрастуйте вам. До нас на острів приїхала німецька делегація піонерів. Ви будете за перекладача”» [28, с. 125].

Цей сон є віддзеркаленням реальних подій, але автор додає фантастичні елементи: замість човна – величезний корабель, а замість звичайних школярів – іноземна делегація. Завдяки таким перебільшенням Нестайко створює химерні ситуації, вводячи в буденні пригоди сільських хлопців елементи ілюзій і

містики, що є типовим для пригодницького жанру з елементами фантастики [25].

Характерними рисами дитячої літератури є динамічність сюжету й гумор. Варто зауважити, що у сприйнятті комічного існують вікові обмеження, бо на відміну від дорослих дитячій читацькій аудиторії важче відстежити смішне в собі й легше сприйняти комічність ситуації, в яку потрапили інші, наприклад герої книги. М. Славова слушно зауважує, що «перенос дитячої гри в межі художнього зображення, розкриття складних емоційно-психічних процесів у дітей під час гри і під час читання» [39, с. 7]. Ігрове начало в белетристиці проявляється як засіб світосприйняття, як ставлення до світу. Воно визначає характер художньої умовності, образності й жанрової специфіки творів. Гра може бути мотивом в тематичному пласті творів, моделлю персонажної системи, конфліктним ядром.

Отже, трилогія Всеволода Нестайка «Тореадори з Васюківки» дійсно є багатограним твором, який поєднує в собі різні жанрові елементи, що робить його цікавим і насиченим. Вона включає фольклорні мотиви, епістолярний жанр і характеризується хронологічною подієвою композицією, що поєднує ретроспективні елементи з перспективою на майбутнє. Епізодичне використання снів, уяви, містифікацій та химерних ситуацій додає динаміки та емоційності.

Ця повість не лише розважає, а й має виховне значення для юних читачів, формуючи в них такі цінності як дружба, відповідальність та сміливість в умовах труднощів. Це робить її важливим твором у сучасній дитячій літературі.

2.2. Поетика характеротворення персонажів повісті

Художній характер у літературі становить складне поєднання типового й унікального, реального й авторського бачення. Це новий образ, створений письменником на основі реальних людських типів, але з додаванням авторського розуміння та оцінки.

При створенні характеру персонажа автор ретельно вибирає найважливіші риси з певної групи людей, підкреслюючи ті особливості, які найкраще показують світогляд персонажа. Характер розкривається через дії, думки та слова героя, формуючи цілісний образ особистості.

У літературному творі існує багато способів показати характер персонажа. Серед них – опис дій героя, пряма характеристика від автора, використання характерних слів та прізвищ, самоопис персонажа, зовнішній портрет та опис внутрішнього стану. Характер персонажа можна розкрити як прямо – через розповідь самого героя, інших персонажів чи автора, так і непрямо – через поведінку, міміку, погляд. Важливим аспектом є також відображення реакцій персонажа на різні життєві ситуації та події.

Головною метою такого характеротворення є показ суспільної цінності персонажа та надання йому певної оцінки. Через створений характер автор не лише змальовує конкретну особистість, але й відображає певний соціальний тип, розкриваючи його світоглядну сутність та місце в суспільстві.

Трилогія Всеволода Нестайка «Гореадори з Васюківки» поєднує в собі гумор, легкість стилю та глибину, що дозволяє автору створити унікальні образи головних героїв – Яви Реня і Павлуші Завгороднього. Письменник репрезентує в творі образ дитини-бешкетника, який заснований на особливостях національного характеру.

Поетика характеротворення в повісті базується на використанні різних літературних засобів, що розкривають характери героїв через індивідуалізацію, комічність, динаміку розвитку та мовленнєву виразність.

Головними героями є двоє нерозлучних друзів – Ява та Павлуша. Хоча їх часто об'єднує спільна мета та інтереси, їхні характери відрізняються яскраво вираженою індивідуальністю. Ява завжди ініціативний, енергійний і схильний до авантур. Він – той з друзів, хто частіше за все придумує «геніальні» плани, хоча й не завжди обдумані, що свідчить про його активний, неспокійний характер. Він має невгамовну потребу в пригодах, різних дослідженнях та переживаннях, нових емоціях, що притаманно юнацькій натурі. Перший же

рядок повісті – це влучна характеристика героя від діда Варави: «От знайдибіда, авантюрист шмаркатий! Ванько-о-о!» [28, с. 7].

Оскільки твір побудований за типом Я-нарація, а перший та другий розділи ведуться від імені Павлуші, то саме він на перших же сторінках повісті описує їхні відносини, пояснює незвичне ім'я друга, його характер: «Ява – це мій найкращий другяка і напарник. <...> Мабуть, вам дивно, що то за ім'я таке – Ява? То він сам себе так назвав, коли йому лише років півтора було. Чи то воно, пискля мале, хотіло сказати: “Я – Ваня”, а вийшло “Ява” <...> але причепилось оте “Ява” до нього, як реп'ях до собачого хвоста» [28, с. 8]; «характер у Яви ого-го! Сталь, а не характер» [28, с. 8]. Такою презентацією формується сприйняття героя, його життєвих позицій, неначе сам Ява дійсно твердий, стійкий, міцний, але й водночас гнучкий як сталевий дріт не тільки щодо різноманітних труднощів, а й у веселоощах, бешкетуваннях тощо [40]. Так, в дванадцятому розділі першої частини Яві було придумано Павлушою ще одне прізвисько – Кукурузо, причому на такий вибір найменування вплинули як пригоди друзів на кукурудзяному полі, так й інтертекстуальні зв'язки з твором Даніеля Дефо «Пригоди Робінзона Крузо»: «“Пригоди Робінзона Крузо”. Читав?»; «Не пам'ятаю... Може, й читав. Що це за Кукурузо?»; «... Та Крузо, а не Кукурузо! Робінзон Крузо»; «То він був Крузо, а ти – Кукурузо. Якраз підходяще для тебе ім'я. Після вчорашнього...» [28, с. 110]. В даному випадку письменник застосовує онімну гру – загальна назва «кукурудза» стає власною Кукурузо без літери «д» за семантичним типом іменування героя Крузо роману Д. Дефо, метою такого використання є створення комічного ефекту в повісті. Хоча головний герой спочатку не сприймає таке прізвисько, але з часом погоджується, таким чином, в творі читачі легко сприймають головного персонажа за різними іменами та прізвиськами: «“А що! Може, це ти й непогано придумав. Кукурузо! Звучить! Га? Знаєш що! То ти не зви мене більше Ява, зви мене Робінзон Кукурузо. Хай так і буде. Домовились? Так Ява перестав бути Явою, а став Робінзоном

Кукурузо”. Видно, на роду вже було йому написано носити вигадані імена» [28, с. 110].

У перших двох частинах трилогії Ява часто виступає ініціатором різних пригод, не завжди задумуючись про наслідки. Його невтомна енергія, бажання діяти та вигадувати нові витівки часто приводять до труднощів, різних проблем і кумедних ситуацій: «Отож ми з ним піймали в лісі пугутькало і випустили в клубі під час лекції на тему “Виховання дітей у сім’ї”. Лектор упав з трибуни і вилив собі на голову графин з водою. А старі дідові підштаники на телевізійну антену над клубом, думаєте, хто повісив?» [28, с. 9].

У другій частині трилогії «Тореадори з Васюківки» образ Яви Реня стає більш глибоким і зрілим. Він виявляє відповідальність, вірність дружбі та креативність. Так, не дивлячись на суперечливі відчуття щодо свого ворога, хулігана Будки, Ява з Павлушою запрошують його до кіностудії: «Ми з Явою перезирнулися. І, по-моєму, одночасно подумали про одне й те саме. Треба взяти його [Будку – М.А.] на кіностудію!.. А що! Хай зіграє в кіно. <...> Хай! Нам хотілося бути сьогодні шляхетними, добросердними і великодушними» [28, с. 323].

Кульмінація розвитку характеру Яви відбувається у третій частині трилогії (ця частина написана від імені вже самого Яви), коли повінь і захворювання Яви стають символічними моментами, що змушують героя глибше задуматися над життям. Під час повені Ява приймає дуже важливе рішення: позвати на допомогу військових, що стоять табором біля села, – це рятує життя багатьох односельчан хлопця: «Я вмить згадав, що читав десь, як воїни допомагали людям під час стихійних лих...» [28, с. 453].

У кінці повісті Ява більше не є тільки невгамовним хлопцем, який хоче лише розваг. Його характер формується через пережиті труднощі і конфлікти. Наприклад, коли на весіллі одразу після сюрпризу з летючим змієм спалахує пожежа, він миттю кидається її тушити: «Загориться ліс – буде лихо! Я знав, що таке вогонь... Не можна гаяти ні секунди...» [28, с. 538]. Він стає більш зрілим, розуміє значення дружби і підтримки, починає мислити глибше: «Цікаво,

мабуть, було б намалювати таку картину: сидять троє після того, як загасили пожежу, – обідрані, брудні, закіптюжені, але щасливі, як воїни-переможці...» [28, с. 539].

Мова Яви відповідна його характеру: завжди емоційна, образна (він часто вживає подібні вирази: «дуля з маком», «випустів дух», «залопотіли п'ятами» тощо) і наповнена фантазіями. Наприклад, коли він описує свою ідею підводного тунелю, то використовує такі фрази, як «ми станемо справжніми піонерами океану, наче Жак-Ів Кусто!» [28, с. 17], так читач дізнається про обізнаність і читацький смак Яви; коли рятує цуцика, захоплено уявляє себе космонавтом-рятівником, використовуючи відповідні вислови: «Атлічно! Пульс нормальний. Невагомості нема. Тиск триста атмосфер. Прийняв на борт потерпілого товариша Собакевича» [28, с. 18]. Можна зазначити, що тут присутні русизми з неправильним вживанням звуків («атлічно»), адже повість була написана ще за радянських часів якраз у роки підкорення космічного простору, що вплинуло на використання письменником подібної лексики у творі. Все це відображає захопленість Яви пригодами та здатність фантазувати.

Павлуша Завгородній – друг Яви Реня, один із двох головних героїв трилогії Всеволода Нестайка «Тореадори з Васюківки». Його образ відрізняється більш спокійним і відповідальним характером порівняно з енергійним і невгамовним Явою.

Він більш обережний і раціональний, інколи навіть здається, що саме він відповідальний за них двох: «...я, хоча і був його найкращим другом, завжди трохи сумнівався. Тому йому часто доводилося мене підштовхувати» [28, с. 13]. Однак його дружба з Явою спонукає Павлушу брати участь у різних пригодах, навіть якщо він внутрішньо проти цього: «Та ну його, Яво, я не піду! – протестував я, але куди там – Ява вже біг до ставка, а мені нічого не залишалось, як іти за ним» [28, с. 153]. У цій цитаті видно типовий сценарій: Павлуша сумнівається, але все ж іде на пригоди разом з Явою, поступаючись його ентузіазму (це свідчить про його внутрішню нерішучість і прагнення уникнути конфліктів із другом), хоча саме він потрапляє у кумедну ситуацію:

«Але мене спіткала невдача. Прикра жахлива невдача. Я зачепився за сучка і розпанахав труси...» [28, с. 154].

Павлуша часто виявляє сильне почуття справедливості та відповідальності. Він схильний до роздумів про те, що правильно і що неправильно, а його моральні цінності визначають його дії. Його внутрішній компас часто протиставляється прагненням Яви до пригод: «Ні, не можна так. Ми ж з Явою чесно домовлялися. Не можу я його підвести, хоч як мені це не подобається». Цей уривок ілюструє, що Павлуша завжди прагне діяти відповідно до домовленостей і принципів. Він готовий діяти всупереч власним інтересам, аби не порушити слово або не зрадити друга.

Однак у третій частині все змінюється, Павлуша Завгородній стає не тільки більш відповідальним, а й відстоює власні сподівання (наприклад, як записатися в гурток малювання) вже у першому ж розділі, що призводить до розриву дружби з Явою, який сприймає таку поведінку друга як зраду: «...дізнаюся, що цей довбеха записався-таки в художній гурток. Це вже була зрада. І я не міг йому пробачити її» [28, с. 359]. Цей конфлікт стає важливим моментом у розвитку характеру Павлуші, оскільки він змушений переосмислити свої стосунки з Явою та роль, яку він грає у цих стосунках: «І ось тоді я зрозумів: не можна вічно ображатись і чекати, що хтось зробить перший крок. Дружба важливіша за всі сварки і непорозуміння». Тут Павлуша виявляє здатність до прощення та саморефлексії. Він розуміє, що для збереження дружби потрібні зусилля з обох сторін, і що інколи потрібно бути першим, хто робить крок назустріч.

Після повені та хвороби Яви Павлуша знову починає замислюватися над своєю відповідальністю перед другом, тоді зростає їхній взаємозв'язок: «... я вперше відчув справжній страх – не за себе, а за Яву. Він був слабким, а я мав бути сильним. Я відчував, що наша дружба тепер не просто забавки – це серйозна річ, яка нас єднає». Ця сцена підкреслює емоційний розвиток персонажів, їхню здатність до співчуття і турботи. Динаміка характеру Павлуші Завгороднього переходить від безтурботних пригод до глибших життєвих

рефлексій і відповідальності. У кінці повісті Павлуша стає більш самостійним і впевненим у собі. Він розуміє, що дружба не означає підкорення чужим бажанням, а є взаємною підтримкою і розумінням. Павлуша вчиться відстоювати свою думку і водночас цінувати стосунки з Явою: «Тепер я знав, що наша дружба витримає все. Ми з Явою різні, але саме це робить нас сильнішими разом».

Відповідно до свого образу й характеру Павлуша говорить стримано: «Це дурниця якась. Цього не може бути, бо це неможливо. Ще ніхто в світі не заблуджувався в кукурудзі. Ми просто пішли не в той бік. Я добре пам'ятаю, що, коли ми йшли, сонце нам було в спину. Ходімо назад» [28, с. 102]; часто ставить питання: «А чи не буде це небезпечно?» або «Чи ти впевнений, що це вдасться?», що підкреслює його прагматизм і обережність.

Отже, Всеволод Нестайко для своїх головних героїв створює цілісні образи та характеризує їх за посередництвом їхніх вчинків та дій. За думкою Р. Ліончук, вони перед читачем постають активними, невгамовними, сміливими з розвиненою фантазією та такими, котрі цінують свою дружбу [19, с. 133–143]: «То була наша постійна, поки що нездійсненна мрія – когось врятувати і взагалі стати героями» [28, с. 219].

Не менш важливими у розкритті характерів Яви та Павлуші виступають другорядні персонажі, які додають твору соціальної глибини та контексту. Вчителі, батьки, сусіди та інші діти села Васюківка є не просто фоном для пригод хлопців, але й своєрідними каталізаторами для розкриття їхніх характерів.

Найважливішими засобами творення характеру в художньому творі є зображення героя в дії, авторська характеристика, характеристичні слова, характеристичні прізвища, опосередкована характеристика, самохарактеристика тощо. Прийоми розкриття душевного стану героя у творі можуть бути різні. Серед них чи не найактивніше використовується портрет. Однак другорядні персонажі (як, наприклад, родина Яви) не мають розлогих портретів та характеристик, лише окремі штрихи зовнішності або деталі, що

характеризують їхній внутрішній світ: «Батько на скрипці грає. ... Мати ж Явина – депутат райради, ланкова кукурудзководів» [28, с. 8–9].

Опис персонажа, його зовнішності обов'язково може містити якусь деталь, що дозволяє виокремити цю людини серед інших, наприклад, діда Вараву: «мисливець завзятий, на полюванні, коли стріляє, ліве око онучею зав'язує. Бо в нього ліве око без правого не примружується. Як ліве примружить – праве саме заплющується. Але ж і б'є дід Варавка з тою онучею, ох же ж і б'є!»; або сестру Яви: «вона, замість того щоб заплакати, раптом як закричить: Опозогив! – Вона букву “р” не вимовляє. – Маму-депутата на все село опозогив. Загаза чогова!» [28, с. 8].

Що стосується родини Павлуші, то батьки з'являються на задньому плані повісті, але у творі їхній вплив достатній на розвиток характеру героя, що проявляється в тому, як Павлуша їх поважає, хоча й може піти на принцип (наприклад, підтримати друга у біді та відмовитися від поїздки навіть до Артеку, за що й був покараний): «Ви не думайте, я тата дуже люблю, але він у нас таки впертий, або, як він сам про себе каже, «абсолютно принциповий» чоловік. Як сказав, то хай тут каміння з неба падає, а буде так. ... І ото він пообіцяв мені, що гульні не буде, то не сумнівайтесь ніколи було й угору глянути» [28, с. 86]. Мати має більш лагідний характер, намагається захищати сина, пом'якшувати його покарання: «Мати умовляла, щоб він дав уже мені спокій: “Ти хочеш, щоб він уже зовсім... Бач, на що схожий!” Але батько був непохитний...» [28, с. 87].

Одним з важливих другорядних персонажів, які формують сюжет, є вчителька Галина Сидорівна, одна з тих педагогів, що уособлює суворість і дисципліну в навчальному процесі. Знайомство читача з нею відбувається через призму світогляду та характеристик Павлуші Завгороднього. Так, на сторінках повісті вона постає досить серйозною і вимогливою: «Вона [Галина Сидорівна – М. А.] дуже сувора і дуже любить нас виховувати» [28, с. 20]; «Крижаним голосом Галина Сидорівна говорить, мов сікачем рубає: Так!.. Ясно!.. На екскурсію до Києва завтра вони не їдуть!» [28, с. 23]; «Галина Сидорівна ще

дужче супить брови: “Затримувати екзамен не можна. Ніхто нам цього не дозволить”. Вона стає біля дошки» [28, с. 65]; «Мені здалося, що всередині у Галини Сидорівни стався вибух. І по всьому класу полетіли осколки. “Що?! Що?! Замість екзамену ти пішов рибалити?! Ну... ну, знаєш, це вже занадто! За-над-то! Це просто... просто обурливо! Так-от – складатимеш екзамен восени! Як двієчник. Вважай, що ти одержав двійку! Переекзаменовка в тебе! Будеш тепер ціле літо готуватися. Це тобі наука за всі твої художества. Іди! До побачення!”» [28, с. 67]. Наведені приклади ілюструють достатньо суворий підхід Галини Сидорівни до навчання та педагогічної дисципліни. Водночас вона завжди уважна до поведінки дітей і намагається навчити їх відповідальності, саме її образ формує в дітей (і в читачів) уявлення про підхід до навчання в школі: як дуже відповідальний, але вже ж таки творчий процес. Суворою Галина Сидорівна була не лише для Яви, Павлуші та їх однокласників, а й до себе також, лише в останньому розділі третьої частини читачі дізнаються про зміни в особистому житті вчительки: «Вона вважала, що вчителька не має права закохуватись, бо це принизить її в очах учнів, підірве її авторитет, негативно вплине на виховання у школярів високих моральних якостей. І хтозна, скільки б іще мучила вона лейтенанта і мучилася сама, якби не ми з Павлушею...» [28, с. 523]. Такі зміни відбулися не без допомоги головних персонажів твору, які, як завжди, намагалися бути героями і потрапили в халепу: «Рипнули двері. З хати вийшла Галина Сидорівна. ... От нерозумна! Чого вона випхалася?! З хати ж важче викрадати, а так... Я штовхнув Павлушу, ми вискочили з кущів і кинулися до лейтенанта. Разом, як за командою, змахнули палицями. Він [лейтенант Пейчадзе – М. А.] випустив руку Галини Сидорівни і, мов дерево на лісозаготівлі, упав» [28, с. 519]. Так, діти, а згодом і все село, дізнаються про почуття вчительки до лейтенанта.

Образ Галини Сидорівни у творі допомагає, з одного боку, розкрити внутрішні переживання героїв, коли вони намагаються уникнути покарань за свої витівки, а з іншого боку, вона одна з небагатьох персонажів, хто намагається примирити Яву та Павлушу наприкінці повісті.

Лейтенант Пейчадзе постає в повісті як чесний, справедливий і відповідальний представник закону. Він має добродушний, але водночас серйозний характер, що робить його цікавим персонажем у контексті пригод Яви та Павлуші. Пейчадзе прагне підтримувати порядок і часто з'являється у ті моменти, коли хлопці потрапляють у неприємності. Так, В. Нестайко подає характеристику лейтенанта, його характеру через дії під час повені: він виступає в очах Яви героєм, коли рятує людей, їх речі, худобу. Таким чином уже у своїх діях Ява намагається наслідувати його, бути схожим свого героя: «Пейчадзе роззув чоботи і одним рухом вискочив на борт машини. <...> Біля шибки з'явилася голова Пейчадзе. Пірнула у воду, тоді знову з'явилася. <...> «час зупинився» <...> І враз зацокало!.. З води біля вікна вигулькнули дві голови – Пейчадзе і Олексійчикова, пирхаюча. <...> Ось Пейчадзе вчинив щойно подвиг – врятував дитину, ризикуючи своїм життям... Я з захопленням дивився на Пейчадзе...» [28, с. 464-465]. Разом з Галиною Сидорівною Пейчадзе виступає одним з «трьох невідомих», хто намагається допомогти Яві та Павлуші знову потоваришувати: «Ну, писав [лист – М. А.] у буквальному розумінні Пейчадзе, але придумувала, диктувала Галина Сидорівна. Він би так не написав...» [28, с. 527], а ще телефонував і готував хлопцям різні завдання («розкопувати і розчищати дот, щоб врешті створити тут музей бойової слави ... заздалегідь заховав маленьку саперну лопату...» [28, с. 527]).

Отже, образи Галини Сидорівни і лейтенанта Пейчадзе мають певний вплив на події трилогії, становлення і розвиток головних героїв – Яви і Павлуші. Ці персонажі розкривають важливі риси характерів героїв та допомагають вирішити проблемні ситуації, в які потрапляють головні бешкетники повісті.

Всеволод Нестайко як письменник досить обережно вводить романтичні лінії між персонажами у трилогії. Це стосується, зокрема, і симпатій Яви Реня до Валі Малиновської, Павлуші Завгороднього до Гані Гребенюк.

Перша зустріч Яви з Валею відбувається на острові Перексаменовки, куди припливають школярі з Києва. Портретна характеристика дівчини дуже

проста: автор декілька разів підкреслює зовнішність за допомогою означення «цибата»: «Якась висока цибата дівчинка натрапила на курінь і вигукнула» [28, с. 143], «Цибата дівчинка теж шмигнула в курінь і потягла звідти рушницю» [28, с. 144], «Цибата дівчинка Валька, побачивши, захоплено сказала: “Ого-го!”» [28, с. 148]. Почуття Яви, які дуже швидко почали в ньому наростати під час першої ж зустрічі, одразу помітив Павлуша: «І я не знаю, від чого більше був такий червоний Кукурузо, чи від напруження, чи від того “ого-го”. Він взагалі чогось дуже часто поглядав на оту Вальку. Найшов на кого дивитися! Страшило якесь! Лупате, цибате, витрішкувате! Тю! Гірша за Гребенючку у сто разів» [28, с. 148]. Але вже в другій частині, яка присвячена пригодам у Києві, в яких безпосередньо бере участь і Валя, ставлення Павлуші до неї змінюються, а Ява ще більш до неї прив’язується. Фактично такі ж почуття несприйняття виникають в Яви Реня щодо Ганни Гребенючки, який характеризує її так: «Коли б ви бачили, що то за тюлька [Гребенючка – М. А.]. Що він [Павлуша – М. А.] в ній знайшов – ніяк не збагну» [28, с. 356]. Саме тоді, коли Павлуша заступається за Ганну Гребенючку, а друзі починають конфліктувати та розходяться. Однак саме Ганна Гребенючка перша намагається їх примирити, вона також є членом організації з «трьох невідомих: Г.П.Г.», що змінює думку Яви про неї, і читачі вже бачать її образ зовсім іншим: «... але я ще не міг звикнути до думки, що Гребенючка і – раптом – хороша, цяця» [28, с. 527]; «Я глянув на Гребенючку і всміхнувся. А вона таки молодець. Справді-таки молодець! Не кинула нас у біді, не втекла, не злякалася вогню Навпаки! Білася з полум’ям як... як тигриця» [28, с. 539].

Для хлопців це час їхніх перших симпатій до дівчат, однак вони соромляться говорити про це навіть між собою. Як справжні герої, вони намагаються приховати свої почуття, вважаючи, що ці емоції «не для хлопців». Попри це, і Павлуша, і Ява добре розуміють один одного в цих непростих почуттях. Вони намагаються допомогти один одному створити найкраще враження перед дівчатами, старанно підтримуючи товариша. Як приклад цього Всеволод Нестайко делікатно згадує про те, як Ява зберіг адресу Валі з Києва:

«До речі, я знаю, що в книзі “Робінзон Крузо” лежить у нього папірець з однією адресою» [28, с. 180]. Це свідчить про те, як тонко та делікатно письменник підкреслює почуття героїв, їхній внутрішній світ і перші романтичні переживання.

Висновки до розділу 2

«Тореадори з Васюківки» Всеволода Нестайка – це твір з виразною структурою, де кожен розділ може бути самостійною пригодою, але разом вони утворюють єдину історію. Книга поділена на три великих частини, кожна з яких має свою логіку та завершеність (зав’язка, кульмінація і розв’язка), проте всі частини поєднані загальною темою пригод головних героїв – Яви і Павлуші.

Така композиція створює інтригу та утримує увагу читача, водночас дозволяючи автору реалізувати головну ідею: дружба є найціннішою річчю, яку зберігають хлопці, попри всі випробування та помилки. Оповідання ведеться від першої особи (Я-нарація), що допомагає мотивувати дії й рішення головних персонажів.

Твір також вирізняється жанровою різноманітністю, адже письменник майстерно вплітає в основну сюжетну лінію елементи різних жанрів: листи, пісні, легенди, клятви, а також елементи фольклору. Несподіванки є не лише жанровою рисою цієї повісті, а й важливим композиційним прийомом пригодницької повісті.

Хронологічна послідовність подій трилогії «Тореадори з Васюківки» сприяє логічному викладу подій, який базується на причинно-наслідкових зв’язках. Ірреальні елементи, зокрема сни, підкреслюють пригодницький характер твору. Як і в реальному житті, герої стикаються з випробуваннями, але їхні пригоди наповнені фантастичними елементами.

Письменник репрезентує в творі образ дитини-шибеника, який заснований на особливостях національного характеру українця.

Поетика характеротворення в повісті заснована на використанні різних літературних засобів, що розкривають характери героїв через індивідуалізацію,

комічність, динамічний розвиток образів. У розкритті характерів і дружніх стосунків між Явою та Павлушею, автор підкреслює індивідуальність кожного з них. Ява схильний до ризику й мрійництва, тоді як Павлуша більш розсудливий. Ця відмінність характерів робить їхні пригоди яскравими та незабутніми.

Всеволод Нестайко насичує повість авантюрами, пригодами та тонким гумором – все це сприяє формуванню невгамовних, яскравих образів і характерів головних героїв, підкреслюючи їхню дитячу наївність та нерозсудливість. А постійне прагнення до героїки і сміливих вчинків слугує засобом перевірки власної хоробрості й нагадує про історичні події.

Протягом трилогії читачі спостерігають за дорослішанням головних героїв, які поступово набувають життєвого досвіду і стають більш відповідальними. Особливо це простежується у третій частині, де Ява та Павлуша стикаються з серйозними випробуваннями під час повені.

Роль другорядних персонажів, таких як батьки, вчителі та ін. також є суттєвою у розкритті характерів головних героїв. Вони не тільки створюють контекст для дій персонажів, але й впливають на їхній розвиток, допомагаючи читачам зрозуміти мотиви вчинків Яви та Павлуші. Зокрема, важливим є вплив Галини Сидорівни та лейтенанта Пейчадзе, які виступають своєрідними «вихователями» хлопців.

Романтичні лінії у трилогії, хоча і другорядні, також відіграють певну роль у становленні персонажів. Перші симпатії до хлопців Валі Малиновської та Ганни Гребенюк демонструють, як вони проходять через нові етапи емоційного та психологічного дорослішання.

Отже, трилогія «Тореадори з Васюківки» Всеволода Нестайка є не просто захопливою пригодницькою історією, але й глибоким дослідженням дитячих характерів та стосунків, які розкриваються через життєві ситуації.

РОЗДІЛ 3

МЕТОДИЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТВОРЧОГО ДОРОБКУ В. НЕСТАЙКА НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

3.1. Проєктна технологія як оптимальний формат вивчення творчості В. Нестайка

Однією з сучасних інновацій, запроваджених у шкільне навчання, є створення середовища для активного навчання, яке поєднує різні види навчальної діяльності учнів. Одним із цих видів є виконання навчальних проєктів.

Проєктне навчання, започатковане американськими дослідниками Дж. Дьюї та Е. Дьюї [52], ґрунтується на ідеї формування системи знань через самостійну творчу діяльність учнів. Такий підхід сприяє природному розвитку дитини і допомагає здобувати соціальні навички. Основні положення їхньої теорії стали базою сучасної концепції проєктного навчання, яке застосовується, зокрема, й у викладанні української літератури.

Метод проєктів є предметом вивчення багатьох зарубіжних науковців, зокрема D. Catherick, J. Dewey, W. Kilpatric, V. Monda, D. Snezden, W. Flitner, F. Kaiser та ін. [26, с. 114].

Теоретичні аспекти методу проєктів, їхнє впровадження у вищій школі та досвід застосування цього підходу висвітлюються у працях таких українських науковців, як Н. Бібік, О. Кузнецова, А. Лаврова, В. Одарченко, О. Слижук, Л. Чеховська та інших. Водночас, як застосування проєктних технологій у сучасній середній школі, так і підготовка вчителів до подібної діяльності не були предметом спеціальних досліджень, отже з'ясуємо особливості проєктних технологій та використаємо цей метод на прикладі викладання творчості Всеволода Нестайка («Тореадори з Васюківки») у шостих класах.

Розглянемо різні підходи до визначення понять, що використовуються у наукових дослідженнях. Наприклад, уживаються терміни «проект», «метод проектів», «проектна технологія», «проектне навчання» тощо. А. Лаврова визначає проект як творчу роботу, що включає як теоретичне, так і практичне навчання, вимагає глибокого розуміння, аналізу ситуацій, використання командної роботи для досягнення конкретної мети. На думку А. Лаврової, метод проектів виховує в учнів відповідальність і самодисципліну, формує навички прийняття рішень, самооцінювання, розвиває ініціативність, допитливість і креативність, а також сприяє формуванню громадянської відповідальності та готовності служити інтересам громади [18, с. 51].

Метод проектів базується на ідеї, що проект має прагматичну спрямованість на досягнення результату, який вирішує важливу практичну чи теоретичну проблему. Важливо, що цей результат є відчутним, його можна проаналізувати і застосувати в реальному житті. Для досягнення такого результату необхідно «вміти самостійно мислити, знаходити рішення для проблем, використовувати знання з різних сфер, передбачати результати та наслідки різних підходів, і розуміти причинно-наслідкові зв'язки» [7, с. 47–52].

С. Купчак зазначає, що саме в ХХІ столітті метод проектів починає активно застосовуватися, цей метод визначають «як технологію, яка охоплює різні методи (дослідницькі, пошукові, проблемні), мотивує учнів до навчання, формує в них основні компетентності та залучає до пошукової діяльності» [17, с. 96].

Л. Мартинець пише про те, що «створення проектів залучає до діяльності всіх учнів, це допомагає вирішувати поставлені перед ними завдання. Таким чином, усі учасники зможуть розкрити свої творчі здібності та долучитися до навчальної й творчої діяльності, здійснити самореалізацію, яка важлива школярам» [22, с. 10–13].

Аналізуючи роботи науковців у галузі педагогічного проектування, В. Докучаєва доходить висновку, що проект є проміжним етапом у науково-дослідницькій діяльності педагога, який слугує продуктом переходу від

науково-теоретичної до конструктивно-технічної педагогічної діяльності. О. Пехота розглядає проєкт як форму особистісно-орієнтованого навчання, що відбувається під час виконання конкретних завдань учнем, враховуючи його інтереси та свободу вибору. Вона підкреслює, що для учня це виглядає так: «Все, що я вивчаю, я розумію, навіщо мені це потрібно і як я можу застосувати ці знання» [32]. Для педагога це означає прагнення досягти оптимального балансу між академічними знаннями, вміннями та навичками

В. Симоненко визначає навчальний творчий проєкт як самостійно розроблений і виготовлений продукт (або послугу), який має новизну і створюється від початкової ідеї до її реалізації, під контролем і з консультацією вчителя [32].

Що ж стосується проєктування і конструювання, ці поняття досить схожі, але мають певну відмінність. Проєктування може бути теоретичним, тобто існувати на папері або в цифровій формі, тоді як конструювання передбачає матеріальне втілення проєктної ідеї. Проєктна робота є прикладом особистісно орієнтованого навчання, коли студент виконує конкретні завдання, керуючись власними інтересами і роблячи свідомий вибір. Це означає, що студент розуміє, для чого потрібні нові знання і як вони можуть бути застосовані на практиці [32].

Проєктна технологія займає важливе місце в сучасній освіті, оскільки дозволяє значно підвищити ефективність навчального процесу. В умовах швидких змін у суспільстві та зростання вимог до підготовки молодого покоління, вміння працювати над проєктами стає необхідним для формування ключових компетентностей учнів. Вона сприяє розвитку творчого мислення, самостійності, здатності до аналізу та синтезу інформації, а також формує навички командної роботи. Участь у проєктній діяльності дозволяє учням на практиці застосовувати знання, отримані під час навчання, що підвищує їхню мотивацію та інтерес до навчання.

Актуальність проєктної технології у школі обумовлена також її здатністю відповідати на виклики сучасної освіти, зокрема, забезпечувати

індивідуалізацію навчального процесу. Проектна діяльність дозволяє враховувати інтереси та можливості кожного учня, що сприяє більш глибокому засвоєнню матеріалу. Крім того, цей підхід дає змогу ефективно інтегрувати знання з різних предметних областей, що є надзвичайно важливим у контексті сучасної міждисциплінарності. Впровадження проектної технології у шкільну практику відкриває нові можливості для розвитку як учнів, так і педагогів, роблячи навчальний процес більш динамічним та результативним.

Результатом проектної діяльності є сам проект. Важливо зазначити, що термін «проект» вперше з'явився у XVII–XVIII століттях і використовувався як синонім до слів «експеримент» у природничих науках та «розгляд справ» у правовій сфері. У XIX столітті було розроблено дві моделі проектів, які застосовуються й донині. Перша, старіша модель, розроблена Вудвортом, передбачає, що учні спочатку здобувають необхідні знання та навички, які згодом використовують для створення проектів. Друга, новіша модель Ричардса, зосереджена на «зануренні» в проблему та її ґрунтовному дослідженні.

Термін «проект» має кілька значень, більшість з яких пов'язані з педагогікою. По-перше, проект – це попередній варіант будь-якого документа. По-друге, проект можна розглядати як певну акцію або комплекс заходів, об'єднаних однією програмою, чи як організаційну форму цілеспрямованої діяльності. Наприклад, одним із найбільш масштабних проектів є Інтернет. І третє значення проекту стосується діяльності зі створення, розробки або планування будь-якої системи, об'єкта чи моделі [38, с. 8].

Вивчення творчості В. Нестайка в шкільній програмі є важливою складовою літературного розвитку учнів, адже його твори залишаються актуальними та близькими для багатьох поколінь дітей. Використання проектної технології в процесі аналізу та дослідження його творчості відкриває нові можливості для поглиблення розуміння літературних текстів, формування творчих навичок і критичного мислення у школярів. Це дозволяє учням не лише пасивно сприймати літературний матеріал, а й активно брати участь у

створенні власних інтерпретацій та проєктів, які відображають їхні особисті роздуми та відкриття.

Проєктна технологія вивчення творчості В. Нестайка сприяє залученню учнів до самостійного пошуку, аналізу та синтезу інформації, що дозволяє глибше зануритися в текст і зрозуміти його багат шаровість. Завдяки цій технології, учні мають можливість працювати в команді, що сприяє розвитку комунікативних навичок та вміння співпрацювати з однолітками. Проєкти можуть включати в себе різноманітні форми роботи: створення презентацій, відеороликів, інсценувань, творчих есе, що стимулює не лише інтелектуальний, а й емоційний розвиток дитини.

Інтеграція проєктної технології у процес вивчення творчості В. Нестайка також дає змогу врахувати індивідуальні особливості кожного учня, забезпечуючи можливість для самовираження та реалізації творчого потенціалу. Такий підхід допомагає зробити навчання більш осмисленим та мотивуючим, адже учні бачать практичний результат своєї діяльності, що значно підвищує їхній інтерес до предмета. Крім того, учні можуть залучати власний життєвий досвід у виконанні проєктів, що сприяє глибшому розумінню текстів Нестайка та їхньої актуальності в сучасному контексті.

Інноваційні тенденції в українській освіті спричинили зміни в педагогічних підходах, змусили переосмислити цінності та цілі навчального процесу, а також сприяли впровадженню більш гнучких і творчих методів. Дослідники часто вказують на проєктування як ключовий компонент сучасної педагогіки, який дозволяє інтегрувати новітні технології в освітній процес. Такі терміни, як «проєкт», «дизайн» і «педагогічне проєктування», часто використовуються як взаємозамінні, оскільки описують методи, що надають навчальному процесу практичної спрямованості й роблять його більш адаптивним до потреб сучасного суспільства [26, с. 114].

Метод проєктів, хоча і не новий, став однією з провідних освітніх технологій XXI століття завдяки своїй спрямованості на розвиток важливих навичок, як-от пізнавальна активність, самостійність, креативність, здатність

адаптуватися до швидких змін та вирішувати проблеми. Проєктне навчання набуло незамінного статусу в сучасній освіті та є конкурентоспроможним поряд із традиційними методами.

Проєктування як навчальний метод має на меті показати учням практичну цінність знань, наголошуючи на їхній ролі в житті та навчанні. Цей метод допомагає школярам зрозуміти, що знання — це не лише мета, а й інструмент для реального навчання, який сприяє розвитку культури мислення та критичного підходу до вирішення завдань. Він спрямований на стимулювання психологічного, морального та інтелектуального розвитку учнів, їхніх здібностей і навичок, на поєднання успішної трудової діяльності та ціннісних орієнтацій, на формування і задоволення їхньої активності та пізнавальних потреб. Він також створює умови для самовизначення, творчого самовираження та безперервного саморозвитку.

Під час моделювання навчальних проєктів учитель-словесник приділяє увагу психологічним особливостям учнів, орієнтуючись на їхній розвиток та природні схильності. Це включає здатність до розвитку мовлення, чутливість до нових вражень, опанування соціальних навичок, активну уяву і творчість, обмежений час концентрації та особливості мислення, які часто мають конкретний і образний характер. Учителю важливо врахувати, що такі риси можуть впливати на розуміння абстрактних понять, тому особливого значення набуває позитивний підхід у навчанні, який підтримує та надихає учнів.

Залучення школярів до проєктної діяльності сприяє цілеспрямованому розвитку комплексу навичок, який формується не тільки на основі інтересу, але й через почуття задоволення від досягнутих результатів. Це підвищує мотивацію і допомагає учням відчувати цінність своєї діяльності, що важливо для їхнього подальшого особистісного і академічного розвитку.

Подібний рівень мотивації, у свою чергу, створює передумови формування критичного мислення, здатності до нестандартного вирішення навчальних і соціальних проблемних ситуацій.

3.2. Модель вивчення повісті В. Нестайка «Тореадори з Васюківки» на уроках української літератури в 6 класі

Вивчення повісті В. Нестайка «Тореадори з Васюківки» на уроках української літератури в 6 класі є важливим етапом у формуванні літературних смаків та естетичних вподобань учнів. Ця повість, яка стала класикою дитячої літератури, має не лише високу художню цінність, але й особливу педагогічну значимість. Вона дозволяє школярам не лише насолоджуватися цікавим сюжетом та гумором, а й замислитися над важливими життєвими питаннями, такими як дружба, відповідальність, моральні цінності.

Вивчення творчості В. Нестайка в середній школі відбувається в 6 класі, за модельною програмою «Українська література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Архипова В.П., Січкач С.І., Шило С.Б.), «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795) [45].

Програмою передбачено розгляд таких тем: «Пригодницький сюжет твору», «Романтичне та буденне, мрія та дійсність у творі», «Комічне у повісті», «Аналіз поведінки персонажів, їхніх вчинків», «Урок розвитку мовлення (письмово). Лист до Всеволода Нестайка із враженням про прочитані розділи “Тореадори з Васюківки”» [45].

У результаті вивчення твору учні набувають наступні компетентності:

- висловлюють власні судження щодо подій і образів, підтверджують свої думки цитатами з тексту;
- переказують текст (у частинах або цілісно) з виявленням особливостей сюжету;
- характеризують образи персонажів, виявляє в них ключові риси, національний і загальнолюдський зміст.

У кваліфікаційній роботі пропонуємо план-схему вивчення повісті В. Нестайка «Тореадори з Васюківки» в аспекті реалізації креативного проєкту (Рис 3.2.1)

Стислий план-схема уроку: «Створення фанфіку на основі повісті Всеволода Нестайка «Тореадори з Васюківки»».	
Мета (формування компетентності):	предметні (навички дослідницькоаналітичної роботи з текстом; культура зв'язного усного мовлення; мислення); ключові (уміння вчитися: навички пізнавальної діяльності та критичного мислення; комунікативні: навички спілкування в колективі та толерантне ставлення до думок і почуттів оточуючих; інформаційні: навички роботи з книгою та штучним інтелектом; здоров'язбережувальні: розуміння необхідності здорового способу життя; загальнокультурні: естетичний смак та зацікавленість читанням, світогляд).
Тип уроку:	комбінований: урок-дослідження з інтерактивними елементами; урок розвитку усного зв'язного мовлення.
Основні терміни і поняття:	пригодницька повість, фанфік.
Міжпредметні зв'язки:	інформатика.
Обладнання:	портрети В. Нестайка, ілюстрації до твору, презентація за темою уроку, медіазасоби.
Перебіг уроку	<ol style="list-style-type: none"> 1. Організаційний момент. 2. Мотивація навчальної діяльності. Оголошення теми й мети уроку. 3. Актуалізація опорних знань. Теорія літератури (пригодницька література). 4. Робота над темою уроку. <ul style="list-style-type: none"> • Теорія літератури (фанфік, коди фанфіку). • Робота в групах: <ul style="list-style-type: none"> - Створення «шапки» для фанфіка-сіквела. - Створення опису персонажів, віньетки, дисклеймеру та моделювання зовнішності персонажів за допомогою штучного інтелекта. - Учні представляють свої результати, демонструють розроблені моделі, персонажів, реквізит та інші елементи проєкту. 5. Підбиття підсумків уроку (інтерактивний прийом «Обмін думками»; слово вчителя). 6. Домашнє завдання (повторити вивчене; індивідуальне: прочитати інші твори В. З. Нестайка).

Рис.3.2.1. План-схема вивчення повісті В. Нестайка «Тореадори з Васюківки»

Модель вивчення цієї повісті повинна враховувати вікові особливості шестикласників, їхні інтереси та потреби. Це вимагає від учителя гнучкого підходу до організації навчального процесу, що поєднує традиційні методи з інтерактивними та інноваційними формами роботи. Використання різних видів діяльності, таких як групові обговорення, творчі проєкти, інсценування та аналіз тексту, дозволяє не лише ефективно засвоїти матеріал, але й сприяє розвитку критичного мислення, вміння висловлювати власну думку та взаємодіяти з іншими.

Повість «Тореадори з Васюківки» пропонує багатий матеріал для обговорення і аналізу, який може бути використаний для формування в учнів таких важливих компетентностей, як емоційний інтелект, соціальні навички,

здатність до рефлексії. Модель вивчення цього твору повинна бути побудована таким чином, щоб забезпечити учням можливість не лише пізнавати нове, але й активно включатися у творчий процес, розвивати свою уяву і здатність до самовираження. Це сприятиме глибшому розумінню художнього тексту і формуванню стійкого інтересу до літератури.

Проекти можуть охоплювати різні аспекти повісті: від візуалізації сюжетних ліній і створення художніх ілюстрацій до написання продовжень історії або інтерпретацій персонажів у сучасному контексті, допомагає учням відчувати власну роль у навчальному процесі, сприяє розвитку їхньої автономії та відповідальності за результати роботи. Такий підхід робить вивчення літератури живим і актуальним, допомагаючи учням побачити зв'язок між навчанням та реальним життям.

Представлена проектна навчальна модель спрямована на розвиток творчого потенціалу учнів 6 класу через вивчення творчості В. Нестайка. Школярам запропоновано створити фанфікшн на основі повісті «Тореадори з Васюківки», що дозволяє їм проявити власну креативність та глибше зрозуміти авторський твір .

Фанфік або **фанфікшн** (від англ. fan – фанат і fiction – вигадка) представляє собою творчий конструкт, створений фанатами популярного твору мистецтва. Це зазвичай похідний твір, заснований на оригінальному літературному творі або фільмі, що використовує його сюжет та персонажів. Фанфіки можуть мати різноманітні форми: сиквели, що продовжують основну історію, передісторії, які розкривають минуле персонажів, пародії, що створюють гумористичну версію оригіналу, альтернативні всесвіти, де знайомі герої опиняються в нових обставинах, кросовери, що поєднують елементи декількох творів, та фан-пісні, створені з використанням уривків популярних композицій.

Важливою особливістю фанфіків є їхня стандартна структура та обов'язкова «шапка», що містить детальну інформацію про твір та автора. Саме створення такої структурної частини стало основою представленого проекту,

оскільки вона дозволяє систематизувати творчий процес та чітко визначити параметри майбутнього твору.

На різних цифрових платформах, таких як Ficbook, Wattpad та Fanfic та ін., автори фанфікшн використовують специфічну термінологію, яка допомагає читачам орієнтуватися у їх великій кількості. Отже, основні терміни включають:

- **автор** («нік» або псевдонім автора фанфіку, а у випадку колективної роботи («Round robines») – назва творчої групи);
- **фрейдом**, або **фандом** (назва оригінального твору, на основі якого створюється фанфік);
- **жанр** (може бути екшн з динамічним сюжетом, гумор з різними цікавими комічними ситуаціями, драма з емоційними переживаннями, пародія з іронічним поглядом на оригінал, романтика з концентрацією на стосунках, флафф з добрими взаєминами між героями, або Hurt/comfort, де один герой допомагає іншому в складній ситуації);
- **розмір** (максі – об’ємні твори на 20-70 сторінок, міні – компактні історії на 20-25 сторінок, драбл – короткі оповідання на 100-200 слів з яскравою кульмінацією);
- **персонажі** (як з оригінального твору, так і новостворені);
- **віньєтка** (стислий опис ситуації та системи персонажів, що допомагає читачам зрозуміти концепцію твору);
- **зміст** (короткий опис сюжетної лінії);
- **дисклеймер** (важлива інформація про статус автора, цільову аудиторію та мету створення фанфіка);
- **авторське звернення** (особисті коментарі, побажання читачам та подяки) [26, с. 114-115].

Проект створення фанфікшн запланований як завершальний етап вивчення повісті «Тореадори з Васюківки» В. Нестайка, що дозволяє учням творчо переосмислити прочитане. Шестикласники, які з захопленням стежили

за пригодами головних героїв Павлуші та Яви, отримують можливість не лише глибше проаналізувати текст, але й розвинути власні творчі здібності за допомогою створення нових історій у всесвіті улюбленого твору.

Робота над проектом здійснюється у три чітко структуровані етапи з використанням сучасної платформи CANVA, що забезпечує зручність колективної роботи.

На першому етапі відбувається важлива підготовча робота: формуються конкретні завдання та творчі групи, ретельно розподіляються обов'язки між учасниками, визначаються оптимальні формати взаємодії та прогнозовані результати.

Другий етап – це практична робота: учні збирають та аналізують необхідну інформацію, активно використовують сучасні технології штучного інтелекту для створення візуальних образів персонажів.

На **третьому, завершальному етапі**, відбувається презентація створених матеріалів, їх колективне обговорення та необхідна корекція для досягнення найкращого результату.

Перед початком активної роботи над проектом учні знайомляться з успішними прикладами фанфіків, створених за всесвітньо відомими творами, наприклад, такими як «Гаррі Поттер» Джоан Роулінг або «Шерлок Холмс» Артура Конан Дойля. Це допомагає краще зрозуміти специфіку жанру та можливості творчої інтерпретації оригінальних творів.

На першому етапі особлива увага приділяється створенню «шапки» для фанфіка-сиквела, оскільки саме вона визначає напрямок подальшої роботи та задає тон майбутньому твору. Учні ретельно аналізують твір-донор, вивчають особливості його персонажів та ключові ситуації, використовують сучасний інструмент «**Хмара слів**» для креативного вибору імен нових персонажів (Рис. 3.3.2)

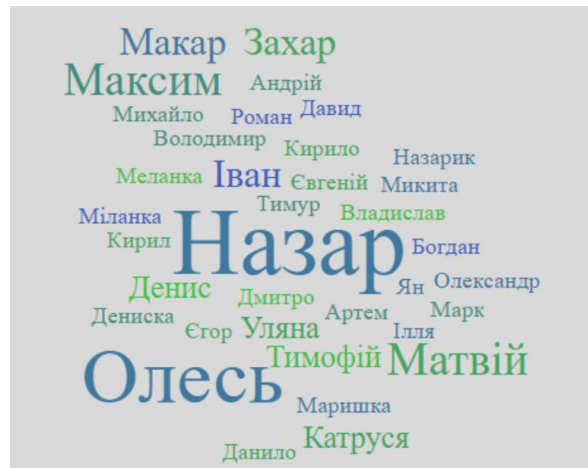

Рис.3.2.2. «Хмара слів»

Також важливою складовою є вибір творчого прийому, що буде використаний у подальшому написанні сюжету проєкту. Для цього учням запропоновано дві замальовки сюжетних ліній:

- продовження твору-донору;
- використання прийому контрасту, опис життя «тореодорів» з онуками у ХХІ столітті.

За допомогою стратегії «Займи позицію» учні міркують і зрештою вирішують обрати прийом контрасту, завдяки чому промальовують різницю поколінь твору-донору й фанфіку.

Другий етап проєкту максимально насичений творчою роботою. Учні зосереджуються на створенні детальних описів персонажів, розробці віньєтки, що презентує основну ідею твору, формулюванні «чіткого дисклеймеру та моделюванні зовнішності персонажів» [26, с. 116] за допомогою передових технологій штучного інтелекту. На цьому етапі учні також визначають жанр майбутнього фанфіка та активно збирають різноманітну інформацію, яка може знадобитися для створення переконливого та цікавого твору.

Використання системи штучного інтелекту Bingo [26, с. 116] дозволяє учням створювати реалістичні портрети героїв, спираючись на описи з оригінального твору В. Нестайка «Тореадори з Васюківки». Це допомагає візуалізувати персонажів та зробити їх більш живими та переконливими для читачів.

Оскільки сюжет фанфіку розвивається як продовження історії, школярі використовують цитати, що описують персонажів – Яву та Павлушу, щоб створити портрети їхніх онуків [26, с. 116]. Риси, поведінка та характери героїв з оригінальної трилогії стають основою для формування образів нового покоління (Рис. 3.3.3)

Лесь Катруся Назарко

Рис. 3.3.3 Портрети створені за допомогою ШІ

Також важливо було повідомити, що персонажі взяті з оригінального твору В. Нестайка, але їхні пригоди – плід уяви авторів (Додаток А). Так, онуки успадковують від Яви і Павлуші сміливість, винахідливість і схильність до пригод [26, с. 116]. Автори підкреслюють зв'язок поколінь, додаючи онукам подібні риси характеру й манери поведінки. Це дозволяє зберегти дух оригінальної історії, та водночас розвивати її в новому сюжеті, де сучасні діти стикаються з власними викликами та пригодами, але у спадок від дідів отримують невгамовну цікавість до світу.

Окрема група учнів працює над створенням *дисклеймеру*, вони визначають важливі аспекти майбутнього твору: його гумористичну спрямованість, орієнтацію на сімейну аудиторію, відсутність комерційної складової та коректне використання персонажів з оригінального твору В. Нестайка. Паралельно інша група зосереджується на розробці *віньєтки*, створюючи захоплюючий сюжет, який логічно продовжує події оригінального твору та розвиває їх у новому, цікавому напрямку. (Додаток Б).

На *третьому етапі* проєкту результати учнів були надані у вигляді трьох невеликих історій, пов'язаних між собою подіями під час літніх канікул (як у Васюківці, так і в місті) онуків головних героїв В. Нестайка «Тореадорів з Васюківки» Яви Реня і Павлуші Завгороднього. Учні вирішили скласти сіквели за типовими пригодами прототипів повісті, але з урахуванням особливостей життя в ХХІ ст. і сучасних технологічних можливостей. Вони отримали такі назви: «Рибалки догори дригом», «Міські витівки», «Корови-бешкетниці» (Додаток А). Хоча кожна історія була окремою завершеною авантюрою, їх об'єднували одні й ті ж самі персонажі (Лесь, Катруся, Назарко), а також бажання дітей пізнавати щось нове та цікаве, вірити у щасливе і трошки бешкетне дитинство (Додаток Б).

Отже, *сіквели* було зроблено й зачитано на уроці, що забезпечило відповідність поставленим цілям, заохотило подальший творчий розвиток проєкту. Таким чином, учні представляють свої результати, демонструють розроблені моделі, персонажів, реквізит та інші елементи проєкту. Після презентацій відбувається поглиблене обговорення того, чи моделі досягли своїх цілей і чи потрібні були якісь корективи. Учасники діляться власними враженнями, відгуками та пропозиціями щодо подальшого розвитку проєкту.

На основі отриманих відгуків та пропозицій до моделі вносяться корективи, як-от: зміни в дизайні персонажів, розробку нових аксесуарів, оптимізацію робочого процесу та ін.

Таким чином, проєктна *технологія фанфік* для шестикласників виявилася не тільки ефективним інструментом навчання, а також стала поштовхом розвитку дитячої творчості. У цьому процесі діти отримали можливість висловлювати свої ідеї, розвивати уяву та навички письма. Учні беруть активну участь у створенні унікальних персонажів, вигадують історії та розвивають діалоги. Створюючи фанфіки в групах, діти удосконалюють навички спілкування та співпраці. Вони вчаться слухати інших, висловлювати власну думку та сприймати конструктивну критику. Цей процес допомагає їм розвивати важливі соціальні навички. Створення фанфіків також дозволяє

учням активно досліджувати літературні твори та розвивати свої аналітичні навички. Учасники проєкту аналізують сюжет, персонажів, стиль і розуміють, які елементи історії приваблюють читачів. Такий підхід допомагає дітям глибше зануритися у світ літератури та розвинути критичне мислення [26, с. 117].

Висновки до розділу 3

Проєктне навчання є ефективним методом, що сприяє розвитку ключових компетентностей, таких як самостійність, креативність, критичне мислення та соціальні навички. Воно базується на активному залученні учнів у процес навчання через виконання творчих завдань, що мають практичне або теоретичне значення.

Метод проєктів дозволяє інтегрувати знання з різних предметних сфер, що відповідає сучасним тенденціям міждисциплінарності в освіті. Учні навчаються застосовувати свої знання на практиці, працювати в команді, приймати рішення та оцінювати результати своєї діяльності.

Проєктне навчання допомагає врахувати індивідуальні особливості кожного учня, що робить процес навчання більш осмисленим і мотивуючим. Кожен учень може виразити себе через проєкт, що сприяє особистісному розвитку та підвищує інтерес до навчального процесу.

Використання проєктних технологій у викладанні української літератури сприяє глибшому розумінню літературних текстів, розвитку емоційного інтелекту та творчих здібностей учнів. Проєкти допомагають учням критично аналізувати твори, виявляти їхні соціальні та культурні аспекти, а також робити власні висновки.

Проєктні технології навчання сприяють і глибшому аналізу тексту, стимулюють учнів до творчого мислення і дозволяють розвивати навички самостійної роботи, співпраці та рефлексії. Створення фанфіку на основі твору Всеволода Нестайка «Гореадори з Васюківки» стимулює школярів переосмислювати сюжет пригодницької повісті, персонажів та етичні питання,

розвиваючи творчий потенціал. Така модель вивчення поєднує традиційні методи (аналіз тексту, обговорення) та інноваційні (створення фанфіків, візуалізація персонажів за допомогою ШІ), що відповідає потребам і інтересам сучасних учнів. Це дозволяє залучити більше можливостей для самовираження і розвитку творчого мислення.

Робота над створенням проєктів допомагає школярам формувати важливі життєві компетенції: від командної роботи до вміння висловлювати власну думку та критично оцінювати чужі ідеї. Участь у таких проєктах стимулює емпатію, навички міжособистісної комунікації та особистісну відповідальність.

Використання штучного інтелекту для візуалізації персонажів (наприклад, як вони будуть виглядати дорослими, якими будуть їхні діти і/або онуки) та елементів сюжету (продовження пригод «нестайківських» Яви та Павлуші або ж їхніх нащадків) дозволяє учням розширювати свою фантазію і творчі здібності, а також розвивати цифрові навички та інтегрувати новітні технології у творчий процес, що важливо для їхньої майбутньої освітньої та професійної діяльності.

Створення фанфіків дозволяє поглиблювати розуміння літератури, тренувати навички письма та аналізу, а також реалізовувати власні ідеї школярів у форматі, що є популярним серед сучасної молоді. Це підвищує зацікавленість у вивченні літератури та стимулює до активної участі у навчальному процесі.

Проєктні технології не лише роблять навчання цікавим та захоплюючим для учнів, але й розвивають їхню творчість, критичне мислення та соціальні навички, що є важливими для подальшого розвитку особистості в сучасному світі.

ВИСНОВКИ

Повість Всеволода Нестайка «Тореадори з Васюківки» вирізняється унікальною жанровою побудовою, яка поєднує гумор, фантастичні елементи та елементи дитячого детективу. Така комбінація жанрів забезпечує легкість і динамічність сюжету, що утримує увагу читачів і сприяє кращому засвоєнню моральних ідей, прихованих у тексті. У тексті Нестайка чітко простежується віртуозна подача важливих виховних цінностей, наприклад, в епізоді, де герої, Ява та Павлуша, будують метро під свинарником, прагнучи розвинути своє село та наблизити його до міських умов. Ця комічна ситуація піднімає питання про дитячу ініціативність, творчість і спроможність уявляти світ кращим, ніж він є.

Книга побудована як низка окремих пригод, що поєднані центральними персонажами – Явою та Павлушею, їх дружбою, фантазіями, пригодами. Така будова робить її особливо цікавою для дітей, оскільки кожен розділ фактично починається з оригінальної, інтригуючої події, яка закінчується або непередбачуваним, або комічним результатом. У тексті кожна з трьох частин твору: «Надзвичайні пригоди Робінзона Кукурузо та його вірного друга», «Незнайомец з тринадцятої квартири» і «Таємниця трьох невідомих» – має внутрішню логіку і самодостатність, що дозволяє використовувати їх як окремі частини для вивчення в шкільній програмі. Оповідання у повісті ведеться від першої особи (Я-нарація): перші дві частини написані від імені Павлуші Завгороднього, а третя – Яви Реня, що допомагає мотивувати та зрозуміти дії й рішення головних персонажів.

Твір також вирізняється жанровою різноманітністю, адже письменник майстерно вплітає в основну сюжетну лінію елементи різних жанрів: листи, пісні, легенди, клятви, а також елементи фольклору. Несподіванки є не лише жанровою рисою цієї повісті, а й важливим композиційним прийомом пригодницької повісті.

Хронологічна послідовність подій трилогії «Тореадори з Васюківки» сприяє логічному викладу подій, який базується на причинно-наслідкових зв'язках. Ірреальні елементи, зокрема сни, підкреслюють пригодницький характер твору. Як і в реальному житті, герої стикаються з випробуваннями, але їхні пригоди наповнені фантастичними елементами.

Глибина характерів головних героїв, Яви Реня і Павлуші Завгороднього, виявляється в багатьох аспектах. Всеволод Нестайко створює узагальнений образ дитини-шибеника, притаманний українському народному характеру, з елементами креативного мислення, фантазії та бажання пригод. Характер Яви підкреслюється його енергійністю, авантюризмом та постійною потребою діяти, що часто призводить до курйозних ситуацій, як-от його пристрасть до вигадування нових витівок. Павлуша, навпаки, є обережнішим і більш розсудливим, однак не відстає від Яви і готовий підтримувати друга у будь-яких ситуаціях. Це створює яскравий контраст між персонажами, що підкреслює їхню індивідуальність.

Другорядні персонажі, як-от учителька Галина Сидорівна і лейтенант Пейчадзе, додають твору соціальної глибини та стають своєрідними наставниками для головних героїв, формуючи їхні моральні цінності. Ці персонажі не лише допомагають головним героям у критичних ситуаціях, а й задають моральні орієнтири, сприяючи їхньому дорослішанню.

Романтичні мотиви, зокрема перші симпатії Яви до Валі та Павлуші до Гані, додають психологічної глибини образам і показують героїв у світлі нових емоційних переживань. Такі лінії є делікатними і ненав'язливими, що дозволяє школярам усвідомити важливість справжніх почуттів і підтримки у дружніх стосунках.

Вивчення саме пригодницької повісті Всеволода Нестайка «Тореадори з Васюківки» в 6 класі є важливим етапом у формуванні літературних смаків, естетичних уподобань та життєвих цінностей учнів. Цей твір не лише надає можливість насолодитися динамічним сюжетом і гумором, але й допомагає

розвивати емоційний інтелект, здатність до критичного мислення, творчість та соціальні навички.

У ході вивчення «Тореадорів з Васюківки» В. Нестайка можна організувати різні проєкти, одним з яких є створення фанфіків на основі прочитаного, де учні пропонують свої версії пригод Яви та Павлуші, уявляючи, як би герої поводитися в сучасному місті або які б проблеми вирішували сьогодні. Завдяки можливості створення фанфіку, школярі самостійно працюють над розвитком тексту і відтворенням атмосфери твору-донору в нових сюжетах. Це сприяє тому, що вони активно досліджують текст, критично осмислюють його деталі і створюють оригінальні сюжетні лінії, які відображають їхнє власне розуміння та інтерпретацію твору.

Залучення як технологій штучного інтелекту для візуалізації персонажів, так і використання інтерактивних платформ для організації групової роботи, підсилює міждисциплінарний підхід. Школярі вчаться використовувати інструменти інформатики та технологій для розширення можливостей літературних проєктів. Окрім того, створення персонажів у цифровому форматі дозволяє учням представити свої ідеї візуально, що робить проєкт захопливішим і дає змогу школярам краще зрозуміти героїв.

Під час проєкту учні працюють у групах, вчаться домовлятися, висловлювати свою точку зору і прислухатися до думок інших. Наприклад, при обговоренні сюжетних ліній, вибору жанру для фанфіку (*Hurt/comfort* або *гумор*), шестикласники розглядають різні ідеї і мають можливість переконувати інших у доцільності свого підходу, що сприяє розвитку толерантності та емпатії. У процесі обговорення власних моделей персонажів і їх візуалізації учні навчаються аргументувати свої творчі рішення.

Уміння аналізувати художній текст, а потім створювати на його основі новий контент допомагає учням глибше проникнути у суть літературного твору і розширити власний творчий потенціал. Наприклад, обравши прийом контрасту для опису пригод онуків головних героїв у сучасному контексті, учні

не лише відтворюють специфіку оригінальної повісті, а й проявляють творчий підхід, вносячи нові сюжетні елементи і враховуючи особливості нашого часу.

Крім того, шестикласники знайомляться із загальноприйнятими правилами створення фанфіків, як-от написання «шапки» твору, розробка дисклеймеру та створення віньєтки, що формує їхнє розуміння культурного коду фан-культури. Це знайомить їх із літературною традицією фанфікшні сприяє формуванню їхньої літературної грамотності.

Отже, створення фанфіку як творчого проєкту сприяє не лише закріпленню знань із літератури, але й розвитку низки важливих компетенцій, як-от аналітичне мислення, навички роботи з інформацією, комунікаційні здібності та здатність до співпраці в команді. Такий підхід підвищує мотивацію учнів, дозволяючи їм поєднати навчання з цікавим і корисним досвідом.

Метод проєктів виявляється дієвим для опанування творчого спадку В. Нестайка, оскільки його твори стимулюють фантазію і творчий підхід. Це дозволяє дітям активно залучатися до навчання, відчувати себе творцями, що розширює їхнє розуміння тексту, стимулюючи навички креативного мислення, командної роботи та комунікації.

Результати дослідження у даній кваліфікаційній роботі підкреслюють важливість інтерактивних методів у процесі викладання літератури для дітей середнього шкільного віку. Використання мультимедійних технологій, таких як анімаційні вставки, електронні підручники або навіть VR-додатки може зацікавити дітей у читанні літератури. Можна також зазначити, що в умовах швидких змін у суспільстві проєктна технологія є необхідною для формування компетентностей, які допоможуть учням адаптуватися до викликів сучасного світу. Вона робить навчальний процес динамічним і гнучким, забезпечуючи глибоке засвоєння матеріалу та розвиток особистісних якостей учнів.

Оскільки пригодницька література Всеволода Нестайка значною мірою розвиває емоційний інтелект і навчає читача важливих соціальних якостей, майбутні дослідження можуть бути спрямовані на вивчення впливу дитячої літератури на соціалізацію та формування моральних цінностей. Важливим

напрямом також є розробка викладання пригодницьких жанрів для інклюзивних класів, де історії про пригоди героїв можна розглядати як спосіб згуртування та адаптації дітей з різними освітніми потребами до соціальних ситуацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вірич Н. В. Екзистенційне спрямування прози В. Нестайка. *Одеська державна академія технічного регулювання та якості*, Одеса, 2017
URL : <https://seanewdim.com/wp-content/uploads/2021/03/Ekzistencia-spravania-prose-V.-Nestayko-N.-V.-Virich.pdf> (дата звернення 05.03.2024).
2. Вовк О. В. Основні завдання української дитячої літератури (роздуми над проблемою). *Актуальні проблеми слов'янської філології*. Серія: Лінгвістика і літературознавство: Міжвуз. зб. наук. ст. 2009. Вип. XX. С. 242–249.
3. Вулис А. У світі пригод. Поетика жанра : монографія. Київ, 1986. 384 с.
4. Гребенюк Т. Подія в художній системі сучасної української прози: морфологія, семіотика, рецепція : монографія. Запоріжжя : Просвіта, 2010. 424 с.
5. Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 898 від 30 вересня 2020 року. URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinskashkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti> (дата звернення 05.03.2024).
6. Дзюба І. Неісходимі стежки минувшини (пригодницькі мотиви в історичній повісті). *Література і сучасність*: літературно-критичні статті. Вип. 20. Київ : Радянський письменник, 1987. С. 86–87.
7. Довбенко Т. Метод проєктів в історії шкільництва. *Шлях освіти*. 2005. № 2. С. 47–52
8. Жадан С. Класнючо! «Гореадори з Васюківки». *Артвертеп*. 2004. 29 серпня.
9. Жилиєва Ю. Н. Категоріальний аналіз поняття «метод проєктів». URL : <http://eprints.zu.edu.ua/2508/1/08zhyump.pdf> (дата звернення 05.03.2024).

19. Ліончук Р. А. Трилогія Всеволода Нестайка «Тореадори з Васюківки» та її основні персонажі. *Scientific collection «Interconf»*. №123. С. 133–143.
20. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / Ю. Ковалів. Київ : Академія, 2007. Т. 2. 624 с.
21. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. Київ : Видавничий центр : Академія, 2007. 752 с.
22. Мартинець Л. А. Проектна діяльність у навчально-виховному процесі загальноосвітнього навчального закладу. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2015. №3 (34). С.10-13.
23. Марфинець Н. В. Проектні технології на уроках літератури рідного краю: теоретичний аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Педагогіка. Соціальна робота / голов. ред. І. В. Козубовська. Ужгород : Говерла, 2017. Вип. 2 (41). С. 162–164.
24. Мацевко-Бекерська Л. В. Пригода як наративний центр у творах Марка Леві. *Мільйон історій: поетика пригод у літературі та медіа* : зб. наук. матеріалів конференції (Бердянськ, 22–23 вересня 2016 р.) / гол. ред. О. П. Новик. Бердянськ : БДПУ, 2016. 190 с.
25. Мірошніченко Л. В. Жанрова своєрідність пригодницької повісті В.Нестайка «Тореадори з Васюківки». *Таїни художнього тексту (до проблеми поетики тексту)* : зб. наук. праць / за ред. Н. І. Заверталюк. Дніпро, 2017. С. 35–41.
26. Міценко А. Фанфікшн як форма моделювання креативного проєкту на уроках літератури. *Матеріали студентських наукових читань* : зб. наук. праць / ред. : Ж. В. Колоїз (відп. ред.), Бакум З. П., Білоконенко Л. А. та ін. Кривий Ріг, 2024. Вип. 12. С. 113–118.
27. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів: Українська мова; Українська література. 5–9 класи. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2013. 160 с.

28. Нестайко В. Тореадори з Васюківки: Трилогія про пригоди двох друзів. Нова авторська редакція з новими епізодами. Київ : «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», 2016, 542 с.
29. Нестайко В. З. Чарівний світ Всеволода Нестайка: від тридцятихрїчної корови Котрибуції і чапки луципера до свинофірми «Рилос» і пошуку «скоробагачківських» скарбів. *Дзеркало тижня*. 2006. 5–19 серпня. С. 12.
30. Овдійчук Л. Всеволод Нестайко – майстер пригодницької прози Українська література в загальноосвітній школі. 2015. № 2. С. 10–12. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ulvzsh_2015_2_4 (дата звернення 11.02.2024).
31. Огар Є. І. Сучасна дитяча книга як національний культурний продукт. URL : https://drive.google.com/file/d/1ma-rCY_ec-CrBnylpCPAGTQnOMeZwowZ/view (дата звернення 11.02.2024).
32. Освітні технології : навчально методичний посібник / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.; за заг. ред. О. М. Пехоти. Київ : А.С.К., 2004. 256 с.
33. Папуша О. Дитяча література як маргінес літературознавчої теорії: До проблеми конституювання об'єктів наукового дискурсу. *Слово і час*. 2004. № 12. С. 25–26.
34. Пехота О. М., Кіктенко А.З. Освітні технології: навч.-метод. посіб. Київ : АСК, 2002. 255 с.
35. Пометун О. Сучасний урок, інтерактивні технології навчання : науково-методичний посібник. К., 2004. 192 с.
36. Резніченко Н. Художні особливості української пригодницької літератури для дітей 70-80-х років ХХ століття. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Літературознавство, мовознавство, фольклористика*. 2007. Вип. 18. С. 19–22. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_LMF_2007_18_8 (дата звернення 24.01.2024).
37. Семко Г.М. Організація проектної діяльності учнів на уроках літератури. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2008. № 33 (181). С. 2–8.

38. Скиба К. Ф. Метод проєктів: вивчаємо слово і світ. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2004. Березень (№7). С. 8.
39. Славова М. Попелюшка або принцеса? Теоретичні моделі дитячої літератури. Київ, 2002. С. 5–14.
40. Сталевий. URL : <https://slovyk.ua/index.php?swrd=сталевий> (дата звернення 21.09.2024).
41. Степанишин Б. Дивосвіт Олександра Довженка. Київ : Всеукраїнське товариство «Просвіта», 1994. 79 с.
42. Табунщик Т. О. Пригодницька література: генеза, специфіка та особливості становлення. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського*. Сер. : Філологічні науки, 2013. Вип. 4.11. С. 68–72. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmduf_2013_4.11_58 (дата звернення 01.02.2024).
43. Токмань Г. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах. Київ : Ленвіт, 2012. 321 с.
44. Толокольнікова Катерина. Останній український тореадор. *Дзеркало тижня*. 2014. 21–29 серп. (№29). С. 22. URL : <http://gazeta.dt.ua/personalities/ostanniy-ukrayinskiy-toreador-.html> (дата звернення 01.08.2024).
45. Українська література. 5-6 класи для закладів загальної середньої освіти: модельна програма / автори: В. П. Архипова, С. І. Січкач, С. Б. Шило. Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795).
46. Федорів У. «Нова людина» : канонізація радянського дитинства. *Науковий вісник «Література. Діти. Час»*. Львів : Центр дослідження літератури для дітей та юнацтва, 2016. С. 195–206.
47. Характер літературно-художнього твору. URL : https://tvory.net.ua/ukrainska_literatura/lib2/teoriya_literatury/29.html (дата звернення 14.10.2024).
48. Хроменко І. Дистанційний тренінг «Фанфіки у шкільній практиці викладання літератури». URL : <https://vseosvita.ua/library/embed/001lg5-098c.doc.html> (дата звернення 23.03.2024).

49. Цимбалару А. Д. Педагогічне проектування. Київ: Шкільний світ, 2009. 128 с.
50. Чернявська І. С. Функціонування фразеологізмів у трилогії Всеволода Нестайка «Гореадори з Васюківки». *Лінгвістичні дослідження* : збірник наукових праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. 2013. Вип. 35. С. 63–68.
51. Яременко Н. Сенсорні образи в художньо-літературній. Проекції повісті Е.-Е. Шмітта «Дитя Ноя». *Літератури світу: поетика, ментальність і духовність*. 2020. Том 14. С. 154–163.
52. Dewey D., Dewey E. *Schools of to-morrow*. New York : E. P. Dutton & Company. 1915. 298 с.
53. Kyzylova V. Communicative paradigm of cape-and-dagger fiction novels for children and youth. *European Applied Sciences*. 2013. № 1/2. P. 18–21.
54. Yaremenko, N., Kolomiets, N., Kharadzjan, N., Mishenina, T. e Kohut, I.V. 2021. Multimodalidade da transmissão de conhecimentos filológicos durante atividades de sala de aula usando as TIC. *Revista on line de Política e Gestão Educacional*. 25, esp. 5 (dez. 2021), 3007–3030. DOI : <https://doi.org/10.22633/rpge.v25iesp.5.15993>.

Додаток А

Пригоди в Васюківці

Reads **0** |
 Голосів **0** |
 Parts **3**

Почати читання

nastasiaMitsenko

Поточні

Була гаряча літня пора, і діти 21 століття Лесик, Назарій та Катруся з нетерпінням чекали на канікули. Цього року вони вирішили провести їх у селі у своїх дідусів і бабусь. Звичайно ж, крім звичайного багажу, вони взяли із собою всі свої гаджети - планшети, смартфони та ноутбуки.

© Всі права захищені

comfort

hurt

гумор

екшн

Зміст

Рибалка догори дригом	an hour ago
Міські витівки	an hour ago
Корови-бешкетниці	an hour ago

Додаток Б

wattpad Пошук ▾ Спільнота ▾ 🔍 ПошукПригоди в Васюківці
від nastasiaMitsenko

Поділитися

– Дідусю, можна взяти твої вудки? – запитав Назарій, зазираючи в комору.

– Бери, тільки обережно з ними, – відповів дідусь, усміхаючись. – І дивіться, щоб самі в ставок не попадали!

Якби ж він знав, наскільки пророчими виявляться ці слова...

"Я знаю найкраще місце для риболовлі!" – заявив Назарій, розмахуючи вудкою. "Там такі карасі водяться – во!" – він широко розвів руки, показуючи розмір уявної риби.

– Назарчику, ти ж минулого разу казав, що спіймав величезну рибу, а виявилось, що то була жаба, – засміялася Катруся, несучи кошук з бутербродами.

– То була дуже велика жаба! – захищався Назарій.

Лесь тим часом ніс банку з черв'яками, уважно дивлячись під ноги. Але тут з кущів вискочив сусідський кіт Мурчик.

– Ой! – Лесь відскочив і випустив банку. Черв'яки розповзлися по всій стежці.

wattpad Пошук ▾ Спільнота ▾ 🔍 ПошукПригоди в Васюківці
від nastasiaMitsenko

Поділитися Це шука! – кричав Назарій.

– Ні, це сом! – заперечував Лесь.

– Та який сом, це напевно крокодил! – сміялася Катруся.

Коли вони нарешті витягли свій улов, то побачили старий гумовий чобіт, з якого визирав здоровенний рак.

– Доброго дня! – сказав Лесь раку. – Перепрошуємо за виселення!

Додому поверталися мокрі до нитки, але щасливі.

– І що це з вами сталося? – запитала бабуся, сплеснувши руками.

– Та розумієш, бабуся, – почав пояснювати Назарій, – ми просто

вирішили половити рибу нетрадиційним способом!

Continue to next part

Пригоди в Васюківці

від nastasiaMitsenko

Поділитися

Коли вони нарешті зігнали корів до купи, виявилось, що тварини встигли викачатися в кольоровій глині.

– Це що за покемони? – сміявся дідусь, дивлячись на різнокольорових корів.

– Це... е-е... нова порода! – знайшовся Назарій. – Святкова!

– І як ви це поясните? – суворо запитала бабуся, дивлячись на різнобарвне стадо.

– Розумієш, бабуся, – почала Катруся, – корови просто вирішили стати більш стильними!

– Так, – підхопив Лесь, – тепер у нас найоригінальніші корови в селі!